ВЫДАННЕ АСВЕТНІКАЎ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ

Настаўніцкая газета

№ 88(5270)
Аўторак, 7 жніўня 2001 года

Выходзіць з 20 снежня 1945 года

Кошт у розніцу — 80 руб.

Пра што б хацелася сказаць на II з'ездзе настаўнікаў Рэспублікі Беларусь

Школа спадзяецца на закон

Перш чым распачаць гаворку пра цяжкасці і праблемы, якія хацелася б агучыць на з'ездзе настаўнікаў, колькі слоў пра наш раён.

На працягу мінулага навучальнага года Чэрыкаўскім аддзелам адукацыі і іншымі ўстановамі адукацыі раёна было зроблена шмат, каб адукацыйна-выхаваўчы працэс быў якасным, творчым, адпавядаў патрабаванням сучаснасці, даваў добрыя вынікі. У школах і дашкольных установах укараняліся тэхналогіі навучання і выхавання, якія забяспечваюць усебаковае развіццё асобы; праведзена арганізацыйная работа па вывучэнні адукацыйных стандартаў, удасканальвалася метадычнае забеспячэнне вучэбна-выхаваўчага працэсу. Нягледзячы на эканамічныя цяжкасці, усё-такі праводзілася пэўная работа па выкананні дзяржаўных, рэспубліканскіх і ведамасных праграм "Сельская школа", "Інфарматызацыя сістэмы адукацыі", "Замежныя мовы", "Настаўнік", "Падручнік" і г.д.

Пра новае неабходна гаварыць, пачынаючы з дзіцячых дашкольных установ. У дзіцячым садзе № 5 (загадчыца Л.В.Пазднякова) працуе эксперыментальная пляцоўка па тэхналогіі "Першы крок", галоўная мэта якой — падрыхтаваць дзіця да жыцця, сфарміраваць устойлівае імкненне і ўменне вучыцца самастойна. Трэба адзначыць, што педагагічны калектыў прыклаў шмат намаганняў, каб аб'яднаць галоўных удзельнікаў выхаваўчага працэсу: дзяцей, выхавальнікаў, бацькоў.

Цудоўная магчымасць не абмяжоўвацца рамкамі традыцыйных адукацыйна-выхаваўчых мадэляў з'явілася і ў настаўнікаў пачатковых класаў. У школах раёна паспяхова ўкараняецца тэхналогія "Крок за крокам": штогод павялічваецца колькасць класаў, што працуюць па ёй. Ужо сёння можна з упэўненасцю сказаць, што дзеці пачуваюць сябе ў такіх класах камфортна, зніжаецца напружанне, павышаецца цікавасць да вучобы, а значыць, ёсць галоўны вынік — у школу дзіця ідзе з задавальненнем.

Увогуле, актывізавалася работа педагогаў раёна па выкарыстанні элементаў новых тэхналогій. Імі шырока прымяняюцца элементы развіццёвага навучання, тэхналогіі Лысенкавай, узроўневай дыферэнцыяцыі.

Выразнай тэндэнцыяй апошніх гадоў з'яўляецца набліжэнне зместу адукацыі да патрэб дзяцей. У раёне працуюць класы з паглыбленым вывучэннем прадметаў, арганізавана навучанне замежнай мовы з пачатковых класаў.

Другі год у Верамейскай школе (дырэктар Д.П.Хомчанка) праводзіцца эксперымент па ўкараненні дзесяцібальнай сістэмы ацэнкі ведаў. Аналіз яго вынікаў паказаў добрае стаўленне настаўнікаў, вучняў і бацькоў да новай сістэмы.

У сваёй працы вялікую ўвагу ўдзяляем рэалізацыі рэспубліканскай праграмы патрыятычнага выхавання. Традыцыйным стала правядзенне ў раёне эстафеты патрыятычных спраў, навукова-практычных канферэнцый па гісторыі Чэрыкаўскага раёна. Цікавы вопыт работы па краязнаўстве назапашаны ў Верамейскай сярэдняй школе, дзе па ініцыятыве настаўніка гісторыі В.Ф.Лукашэнкі арганізавана мэтанакіраванае даследаванне гісторыі роднага краю, праводзіцца сумесная работа з вучнямі ў гэтым кірунку. Яе цэнтрам з'яўляецца школьны музей Баявой славы (у мінулым навучальным годзе яму прысвоена званне народны).

Вялікае значэнне ў рабоце аддзела і ўстаноў адукацыі надаецца арганізацыі летняга адпачынку і аздараўлення вучняў. І тут першачарговая ўвага ўдзяляецца выезду дзіцячых груп на аздараўленне за межы раёна. Усяго за летні перыяд у санаторыях рэспублікі, а таксама ў блізкім і далёкім замежжы планавалася аздаравіць 1232 школьнікаў, а гэта значыць — 46 працэнтаў. Асаблівую ўвагу звяртаем на арганізацыю летняга адпачынку вучняў, якія стаяць на ўліку ў інспекцыі па справах непаўналетніх і на ўнутрышкольным уліку.

Разумеем, што астатнія 54 працэнты будуць праводзіць канікулы на тэрыторыі раёна. У гэтым выпадку таксама знаходзім аптымальныя варыянты.

Вялікая нагрузка ў рабоце з дзецьмі ў летні перыяд ускладаецца на ўстановы пазашкольнай адукацыі і выхавання. Ужо не першы год у раёне паспяхова працуюць рознаўзроставыя атрады. Ёсць добрыя традыцыі існавання атрадаў цімураўцаў. У Рэчыцкай сярэдняй школе (дырэктар В.Т.Фёдарава) сваю летнюю дзейнасць плануем і праводзім сумесна з установамі культуры.

Старшакласнікі працуюць у складзе рамонтна-будаўнічых брыгад, што фінансуюцца раённым цэнтрам занятасці

На з'ездзе хацелася б сказаць пра тое, каб настаўнік займаўся перш за ўсё навучаннем дзяцей, атрымліваючы належную зарплату, якая дазваляла б рэгулярна набываць неабходную метадычную літаратуру, мець годны адпачынак, умовы працы.

Хацелася б, каб у нас была добрая нарматыўна-прававая база, пачынаючы з Закона аб адукацыі. Многія нарматыўныя дакументы носяць невыразны характар. Напрыклад, аздараўленне дзяцей у чарнобыльскіх раёнах па пражыванні або па прапісцы. Харчаванне: зона 1-5 кі/км² — аднаразовае, 5-15 кі/км² — двухразовае. Дзеці наведваюць адну школу, але жывуць у розных населеных пунктах і з розным узроўнем радыяцыі, і з адпачынкам — таксама не стыкоўкі. Узнікаюць цяжкасці ў арганізацыі вучэбна-выхаваўчага працэсу.

Мне б хацелася і закрануць пытанне заключэння кантрактаў з педагогамі. Педагогі, што працуюць у зоне, жадаюць перайсці на кантрактную форму з 30-працэнтнай даплатай. Пры пераводзе на кантрактную форму неабходна выплаціць двухтыднёвую дапамогу, як быццам за пагаршэнне ўмоў, у памеры сярэдняга заробку педагога за кошт эканоміі ўстаноў адукацыі, але ў рэальнасці эканоміі няма. Усяго на перавод неабходна 8,5 млн. рублёў. Медыцынскія ж работнікі гэты кантракт атрымліваюць ужо з моманту катастрофы на ЧАЭС.

Лета — час адпачынку настаўнікаў і вучняў. Але для аддзела адукацыі і адміністрацыі школ — гарачая пара: падрыхтоўка да новага навучальнага года, якую даводзіцца сумяшчаць з работай у падшэфных гаспадарках па праполцы буракоў і нарыхтоўцы сена.

Вельмі хацелася б, каб неабходныя сродкі на адукацыю выдзяляліся не па прынцыпе "ўсім патрошкі", а па патрэбнасцях. Безумоўна, раённы выканаўчы камітэт ідзе нам насустрач, аказвае фінансавую падтрымку. Аднак таго, што выдзяляецца, недастаткова.

Разумеючы ўсе цяжкасці, імкнёмся ўмацоўваць шэфскія сувязі з базавымі прадпрыемствамі, аднак і яны не заўсёды цяпер могуць дапамагчы. Як сведчыць сусветны вопыт, лепш за ўсё акупляюцца сродкі, укладзеныя ў адукацыю. Нішто не вечнае, а тым больш — дах. Яго рамонт складае ўсю гадавую суму фінансаў, выдзеленую на ўстановы адукацыі.

Хвалюе нас і жыллёвае пытанне. Заключаючы кантракт з выпускнікамі школ, якія паступаюць у ВНУ, пасля іх вяртання не выконваем яго ў плане жылля, і часам маладыя спецыялісты ад'язджаюць з раёна або ўвогуле не даязджаюць.

У маі бягучага года праводзілася нарада педагогаў раёна, на якой былі выпрацаваны рэкамендацыі-патрабаванні па пытаннях развіцця адукацыі. Яны павінны абавязкова прагучаць на нашым з'ездзе.

1. Распрацаваць строгую дзяржаўную праграму, якая на заканадаўчай аснове будзе вырашаць праблемы матэрыяльнага забеспячэння школы, матэрыяльнага становішча настаўніка, прэстыжу яго прафесіі.

2. Вучоным, адпаведным спецыялістам распрацаваць і давесці да ўстаноў адукацыі рэспубліканскія праграмы работы з падлеткамі, якія маюць дэвіянтныя паводзіны, не адрасуючы гэта на рэгіянальны ўзровень, дзе спецыялістаў няма.

3. Заканадаўча павысіць адказнасць бацькоў за выхаванне сваіх дзяцей.

4. Прадстаўнікам вышэйшых органаў адукацыі акрэсліць рэальную схему дзейнасці класных кіраўнікоў, як ім сумяшчаць абавязкі настаўнікаў-прадметнікаў з тымі шматлікімі функцыямі, якія патрабуюць ад класнага выконваць мноства праграм, накіраваных на ўсебаковае развіццё асобы вучня. (Пры гэтым улічыць, што ў выхаванцаў — па 7-8 урокаў).

5. Прывесці ў адпаведнасць школьныя праграмы, адукацыйныя стандарты і змест уступных экзаменаў у ВНУ, каб выпускнік, які з усёй адказнасцю ставіцца да вучобы, змог паступіць у ВНУ без дадатковага рэпетытарства.

6. Распрацаваць метадычныя комплексы, забяспечыць дыдактычнымі і раздатачнымі матэрыяламі пачатковае звяно школы. Распрацаваць метадычныя дакументы, уключаючы праграмы ў беларускамоўным варыянце для ўкаранення ў практыку навучання пачатковых класаў школ з беларускай мовай навучання тэхналогіі "Крок за крокам". Разгрузіць школьныя праграмы.

Любоў УКРАЖАНКА,
загадчык аддзела адукацыі Чэрыкаўскага райвыканкама.

Будні ПТА

Наватарскі стыль

За апошнія гады і ў краіне, і ў грамадстве адбыліся вялікія змены, якія неабходна ўлічваць усім тым, хто займаецца адукацыяй і выхаваннем новага пакалення. Міністэрствам адукацыі сумесна з вучэбна-выхаваўчымі ўстановамі выбраны асноўны напрамак выхаваўчай палітыкі — гэта стварэнне гуманістычнай сістэмы выхавання з асобасна арыентаваным падыходам. Забеспячэннем умоў для фарміравання і развіцця асобы, раскрыцця яе індывідуальнасці, гатовай актыўна дзейнічаць, як раўнапраўны і роўнаадданы член грамадства.

Справядлівым будзе зазначыць, што стан выхавання моладзі сёння задавальняе менш, чым стан яе адукаванасці.

Ва ўсе часы складанасцей выхаваўчага характару было вельмі многа. Але, бадай, самай значнай для прафесійна-тэхнічных навучальных устаноў сёння з'яўляецца праблема цяжкіх падлеткаў.

Калі ў ПТВ няма навучэнцаў, што стаяць на ўліку ў інспекцыі па справах непаўналетніх, дык гэта яшчэ не азначае, што ў вучылішчы няма цяжкіх падлеткаў і праблем наогул. Вельмі часта можна заўважыць недаверлівы погляд, а часам — патухлыя, не па-дзіцячы злыя вочы, пачуць нервовы ўскрык ці пярэчанне аднагодкам, а то нават і дарослым, стаць сведкам жорсткіх адносін паміж падлеткамі. Чаму моладзь становіцца такой?

У ПТВ № 143 забяспечваюцца ўмовы для фарміравання і развіцця асобы, раскрыцця яе індывідуальнасці, гатовай актыўна дзейнічаць, як раўнапраўны і роўнаадданы член грамадства.

Адказаць на гэтае пытанне складана, але адно вядома — такія навучэнцы аслабелыя маральна, сацыяльна, фізічна. Часта няпростыя жыццёвыя лёсы патрабуюць для дзяцей падтрымкі і дапамогі.

Хачу прывесці несуцяшальныя лічбы: амаль чацвёртая частка падлеткаў. навучэнцаў ПТВ Гомельскай вобласці, выхоўваецца ў няпоўных сем'ях, больш за 300 — сіроты, амаль 250 дзяцей з'яўляюцца інвалідамі ці маюць недахопы ў псіхафізічным развіцці, больш за 200 навучэнцаў пастаўлены на ўлік у інспекцыі па справах непаўналетніх. І калі ўсур'ёз задумацца над гэтымі лічбамі, дык можна толькі здагадвацца, які цяжкі груз ўзвалілі на сябе нашы ПТВ. Менавіта таму задача інжынерна-педагагічных работнікаў — не толькі даць веды і арыентаваць на прафесію, але і абараніць слабага, супакоіць нервовага, дапамагчы маральна хвораму і кожнаму надаць веру ў дабро ды міласэрднасць, як і ў свае ўласныя сілы.

На Гомельшчыне шэраг прафесійна-тэхнічных вучылішчаў, дзе прафесіяналізм інжынерна-педагагічных работнікаў спалучаецца з чалавечнасцю, неабыкавасцю, цярпеннем.

Добра разумеючы сучасныя запатрабаванні моладзі, а таксама праблему занятасці вольнага часу, асабліва цяжкіх падлеткаў, калектыў Жлобінскага ПТВ № 143 засяродзіў сваю ўвагу на развіцці творчых здольнасцей выхаванцаў, паставіў галоўнай сваёй задачай стварэнне ўмоў, якія максімальна садзейнічалі б развіццю чалавечай асобы. І поспех у вырашэнні — відавочны. Па жаданні навучэнцаў працуюць 5 спартыўных секцый, 5 клубаў і 22 гурткі, якія наведваюць больш за 95 працэнтаў падлеткаў. Ніводзін не застаецца без увагі, вопытныя педагогі дапамагаюць кожнаму выбраць справу па душы. Выступаючы на педагагічных саветах, намеснік дырэктара па выхаваўчай рабоце А.П.Карман нагадвае сваім калегам радкі з верша С.Давыдовіча:

> Нет! Не рождаются
> "трудными" дети!
> Просто им вовремя
> не помогли.

Жыццё пацвярджае, што там, дзе створаны адзіны падыход да справы, — там дасягаюцца пэўныя вынікі.

Ужо ўвайшло ў традыцыю правядзенне ў вучылішчы народных свят. З нагоды гэтага навучэнцы збіраюць матэрыял аб жыцці Беларусі, аб яе традыцыях, наладжваюць народныя гулянні. Невычэрпная крыніца народнай творчасці будзіць душэўны ўзлёт фантазіі юных талентаў.

Рупліва дбаюць настаўнікі і пра здароўе сваіх выхаванцаў. Асновай пазакласнай спартыўна-масавай работы з'яўляецца свабодны выбар, улік здольнасцей і магчымасцей кожнага праявіць сябе. Асаблівая ўвага надаецца падрыхтоўцы моладзі да жыцця, да вайсковай службы, прапагандуецца здаровы лад жыцця. Для гэтага ПТВ мае нядрэнную вучэбна-спартыўную базу, забяспечана спортінвентаром, укамплектавана вопытнымі кадрамі, якія працуюць плённа, з творчым падыходам.

Як адзначае дырэктар вучылішча Л.А.Міхальцоў, сёння імідж навучальнай установы вызначаецца не толькі высокім узроўнем выкладання, але і творчым майстэрствам, якое ўзбагачае духоўны свет навучэнцаў, фарміруе іх працоўныя і жыццёвыя навыкі. А гэта немагчыма без дзейнасці зладжанага калектыву, працы якога ўласцівыя высокі прафесіяналізм, творчасць, бесперапынная самаадукацыя і самаўдасканаленне.

На Гомельшчыне дзейнічае шэраг прафесійна-тэхнічных вучылішчаў, дзе прафесіяналізм інжынерна-педагагічных работнікаў спалучаецца з чалавечнасцю, неабыякавасцю, цярпеннем.

Кожны год у ПТВ праходзіць творчая справаздача гурткоў мастацкай самадзейнасці, дзе абавязкова ўключаюцца выступленні фальклорна-этнаграфічнага гурта, тэатра мод "Стыль", драматычнага гуртка і інш. Навучэнцы дэманструюць высокі ўзровень майстэрства, і гэта, безумоўна, заслуга кіраўнікоў.

У вучылішчы наладжана творчая выстава, на якой дэманструюцца зробленыя рукамі падлеткаў мяккія цацкі, вырабы з дрэва, пано, малюнкі. Прыгожыя саматробныя рэчы ўжо неаднаразова адзначаліся рознымі дыпломамі, карысталіся попытам на святочных кірмашах.

Кожны, хто трапляе ў ПТВ № 143 можа пераканацца, што сістэмнасць, няспыннасць, інавацыйныя падыходы — асноўныя складнікі поспеху калектыву дадзенай установы ў рабоце з цяжкімі падлеткамі. Больш бы такіх ПТВ, а галоўнае — падобных адносін да праблем і патрэб моладзі.

Таму і едуць сюды калегі, каб паглядзець на шчырую працу педагогаў, іх наватарскі стыль, паназіраць за дзейнасцю навучэнцаў.

Галіна ДРАБЫШЭЎСКАЯ,
загадчыца кабінета Гомельскага абласнога вучэбна-метадычнага цэнтра прафадукацыі.

Абітурыент-2001

Хочаш стаць дызайнерам? Вытрымай пяць экзаменаў!

Жнівень — пара ўступных іспытаў у сярэдніх спецыяльных навучальных установах нашай краіны. Калідоры і аўдыторыі каледжаў і тэхнікумаў запоўнены абітурыентамі. Мінскі дзяржаўны архітэктурна-будаўнічы каледж — таму пацвярджэнне.

Адчуваюцца хваляванне і заклапочанасць абітурыентаў і іх бацькоў: конкурс — не маленькі (ад двух да шаснаццаці чалавек на месца). На 590 запланаваных месцаў пададзена 2290 заяў. Каледж рыхтуе прафесіяналаў па васьмі спецыяльнасцях. Самымі папулярнымі сёлета сталі "Эканоміка і кіраванне прадпрыемствам" (прыкладна 6,5 чалавека), "Архітэктура" (каля 7 чалавек), "Дызайн" (10 чалавек), "Бухгалтарскі ўлік аналіз і кантроль" (15 чалавек), "Камерцыйная дзейнасць" (прыкладна 16 чалавек) — моладзь па-ранейшаму прываблівающь спецыяльнасці эканамічнага плана.

З 1993 года архітэктурна-будаўнічы каледж пачаў рыхтаваць спецыялістаў з кваліфікацыяй мастак-дызайнер. Як паведаміў В.І.Чарнуха, загадчык кафедры дызайну, спачатку ішла падрыхтоўка на платнай аснове, але, улічваючы высокі ўзровень гэтай падрыхтоўкі, у 2000 годзе Міністэрства адукацыі дазволіла перайсці на бюджэтную форму навучання. Каб паступіць на спецыяльнасць "Дызайн", неабходна прайсці праз шмат этапаў. Па-першае, трэба здаць экзамены па малюнку, жывапісе і кампазіцыі. Па-другое, напісаць дыктоўку на рускай або беларускай мове (па выбары) і здаць літаратуру: беларускую ці рускую (таксама на выбар). Атрымліваецца, што абітурыентам, якія хочуць стаць мастакамі-дызайнерамі, неабходна вытрымаць аж пяць экзаменаў! Да таго ж яны павінны мець папярэднюю падрыхтоўку: скончыць мастацкую школу або студыю. Прыёмная камісія, якая ацэньвае здольнасці будучых дызайнераў, вызначаецца вядомымі людзьмі ў сваім складзе — гэта члены Саюза мастакоў Рэспублікі Беларусь, удзельнікі разнастайных рэспубліканскіх і міжнародных выстаў В.Ф.Валошына і А.У.Родзіна. Гэта гаворыць як пра сур'ёзнае і прафесійнае стаўленне экзаменатараў да ўступных іспыт, так і пра большую адказнасць абітурыентаў.

Акрамя дызайнераў, малюнак здаюць і будучыя архітэктары. У пералік іх уступных экзаменаў яшчэ ўключаны матэматыка і дыктоўка. На ўсе астатнія спецыяльнасці ўступныя выпрабаванні абмежаваны матэматыкай і дыктоўкай. Матэматыка здаецца пісьмова, калі конкурс у мінулым годзе перавышаў пяць чалавек на месца, і вусна — калі менш пяці чалавек на месца. Сёлета матэматыку пісьмова здаюць абітурыенты, якія паступаюць на спецыяльнасці "Бухгалтарскі ўлік, аналіз і кантроль", "Эканоміка кіравання прадпрыемствам" і "Камерцыйная дзейнасць", "Архітэктура".

Прыём абітурыентаў у Мінскі дзяржаўны архітэктурна-будаўнічы каледж ажыццяўляецца як на аснове базавай адукацыі, так і на аснове агульнай, што, безумоўна, пашырае іх магчымасці.

Вольга ДУБОЎСКАЯ.

НА ЗДЫМКАХ: камісія па кантролі ўступных экзаменаў не дапусціць парушэнняў; не хвалюйцеся — і ў вас усё атрымаецца; пераадолеем усе перашкоды.

Фота Таццяны ГАЦУРА.

Весткі з Барысаўскага раёна

Вучнёўскі працоўны дэсант

Вучні Іканскай базавай школы правялі працоўны дэсант па добраўпарадкаванні прысадаў Памяці і прысадаў гарадоў-герояў. Праполка, падсыпка, вываз смецця — гэтымі і іншымі відамі работ займаліся дзеці.

Вучнёўскі працоўны дэсант адзначаны кіраўніцтвам школы. Дырэктар школы і яго намеснік (М.І.Шалак, С.А.Ляўковіч) арганізавалі для выхаванцаў чарговую экскурсію ў музей Вялікай Айчыннай вайны.

Музейная педагогіка на іх думку — эфектыўная метадыка выхавання падлеткаў у Іканскай базавай школе. І асаблівая ўвага тут надаецца выхаванню патрыятычнаму.

Працуюць на перспектыву

Яшчэ сёлета, у маі, педагагічны калектыў Вяліка-Трасцяніцкай базавай школы на чале з дырэктарам Тамарай Васільеўнай Клімковіч зацвердзіў Праграму развіцця ўстановы на перыяд з 2001 па 2007 гады. Зараз тыя педагогі, якія выйшлі з адпачынку, распрацоўваюць сцэнарый свята для бацькоў "Такой будзе наша школа ў XXI стагоддзі" (так пачынаецца рэалізацыя згаданай Праграмы). "Тэатралізаваная адукацыйна-культурная відовішча (шоу-праект) аб развіцці нашай установы, які пройдзе ў канцы жніўня, дасць нам магчымасць прыцягнуць увагу бацькоў, грамадскасці, запрошаных фундатараў да спраў школы", — зазначыла Тамара Васільеўна.

Агульнымі намаганнямі

Вялікую работу па падрыхтоўцы да новага навучальнага года правялі педагогі і тэхработнікі Лошніцкай гімназіі. Бягучы, касметычны і капітальны, рамонт кабінетаў, добраўпарадкаванне тэрыторыі, догляд доследнага прышкольнага ўчастка — тыя аб'екты, дзе найлепшым чынам папрацавалі вучні, бацькі, педагогі. Дырэктар і яго намеснікі (Віктар Вячаслававіч Алецкі, Ала Сямёнаўна Курган, Генадзій Мікалаевіч Скавародкін, Святлана Мікалаеўна Шмачынская) задаволены зробленым.

Лошніцкая гімназія заключала дагавор з БДПУ імя М.Танка аб супрацоўніцтве і дапамозе ў рэцэнзаванні планаў і праграм. У гэтай справе гімназіі аказалі значную дапамогу саветнік рэктара БДПУ імя М.Танка прафесара А.Ц.Караткевіч і былы начальнік упраўлення адукацыі Мінаблвыканкама А.С.Новік.

Калі і адпачынак справе падмога

Шмат увагі падрыхтоўцы школ раёна да новага навучальнага года ўдзяляе загадчыца райана Т.І.Чэрнікава. Нават будучы ў адпачынку, Таццяна Іванаўна вырашала многія пытанні, наведала школы. Валянціна Пятроўна Макарская, дырэктар Крычанскай сярэдняй школы адзначае: "Прыемна працаваць, шукаць фундатараў, дадатковыя сродкі для рамонту ўстановы, калі цябе разумеюць, табе дапамагаюць, цябе падтрымліваюць. Іншы раз рукі апускаюцца, а Чэрнікава патэлефануе, пад'едзе, прыме ўдзел — і ўжо лёгка, хочацца працаваць, рухацца наперад. Такая ўжо яна, наша Таццяна Іванаўна.

Напрамак касцюкоўскіх педагогаў

Касцюкоўская базавая школа (дырэктар Надзея Іванаўна Падаляк) знайшла свой напрамак у вывучэнні гістарычнай і культурнай спадчыны роднага краю, у выхаванні падлеткаў сродкамі народнай педагогікі. Курсы "Спадчына роднага краю", "Фальклярыст", секцыя "Беларускія народныя гульні", гурт "Касцюковачка" пачнуць сваю дзейнасць з новага навучальнага года. Для самадзейных артыстаў будуць заказаны беларускія народныя строі.

Выйдзе чарговы нумар весніка

Рупліва рыхтуецца Раіса Рыгораўна Рамановіч, намеснік загадчыка аддзела адукацыі, да пасяджэнняў метадычных аб'яднанняў педагогаў раёна, якія пройдуць у канцы жніўня. Яны будуць прысвечаны інавацыйным працэсам і новаўвядзенням. Асветнікі раёна выпускаюць штомесячны метадычны веснік, дзе адлюстроўваюць вопыт, знаходкі, указваюць адрасы цікавых даследаванняў. У весніку адлюстравана выніковасць работы аддзела, школ раёна. Рыхтуецца цікавы нумар часопіса да жнівеньскіх нарад.

Мікалай УЛАДЗІМІРАЎ.

Прафесійнае майстэрства

"Суровая праўда" дыялога

Найвялікшая цяжкасць для настаўніка — прызнавацца самому сабе ва ўласных педагагічных праліках. Асаблівыя, бадай што, галгофскія пакуты перажывае ў такім выпадку педагог, які выкладае ў школе літаратуру. Ён жа сеяў разумнае, добрае, вечнае! Яго вучань — надзея школы — чытаў на памяць Пушкіна і Купалу, вывучаў усю праграму, а можа нават і звыш яе, а потым і ў ВНУ быў сярод лепшых. А што атрымалася з яго ў канчатковым выніку?..

... Дыялог з мастацкім тэкстам можна акрэсліць як ад сумленнага (маральна-адказнага) чытання. Ён з'яўляецца не проста формай спасціжэння духоўнага зместу вобраза, а перш за ўсё — пачаткам разбуджанай тэкстам маральнай дзейнасці чытача. Нікуды не падзенешся ад аксіёмы, што праўдзівы крытэрый ведаў школьніка па літаратуры — яго сумленнае жыццё.

Надарылася аднойчы састарэламу настаўніку-моваведу сустрэцца з былым выхаванцам. Той стаяў на моцных нагах, глядзіць на жыццё ўладарна і ўпэўнена. Але зразумеў летуценны "Пігмаліён", што яго "скульптура не ажыла": духоўнага чалавека з вучня не атрымалася. Не, інфармацыяй з самых розных навук нашчадак папросту перапоўнены. Але вось душэўнай эрудыцыі — аніякай. Сервільны пагляд на жыццё, цынізм, нецярпімасць да крытыкі, агрэсіўнае самасцвярджэнне за кошт прыніжэння свайго блізкага. Адным словам, не стаў былы выдатнік сапраўды інтэлігентным чалавекам.

Сітуацыя, на жаль, не з выключных... І тады настаўнік-моваед вярнуў сваю памяць да дадзеных ім калісьці ўрокаў літаратуры і пачаў пералічваць памылкі, якія ён тады дапусціў. Налічыў нямала. Але вылучыў і галоўную: ён не навучыў свайго выхаванца чытаць мастацкі тэкст.

Колькі часу настаўнік выдаткаваў на перадачу школьніку "калялітаратурных" фактаў: пра эпоху, біяграфію пісьменніка, жанры, метафары і г.д. Як па-майстэрску вучыў ён юных разважаць і мець на ўсё асабісты пункт гледжання! Але ж аказалася, што не хапіла часу і майстэрства на выхаванне ў падлеткаў сумлення і міласэрнасці. Чаму ? Ці не таму, што "наглядным дапаможнікам" у выхаванні добрага чалавека можа быць толькі прыклад жыцця самога настаўніка? Вучні ж усё заўважаюць са свету дарослых...

Такім чынам, спасціжэнне мастацкага тэксту на ўроку літаратуры паўстала перад педагогам у якасці адной з актуальнейшых сённяшніх праблем школьнага выхавання асобы.

Па пытанні узаемін чытача з тэкстам вядомы літаратуразнаўца М.М.Бахцін распрацаваў грунтоўную навуковую тэорыю. Даследчык выказаўся за "актыўнае дыялагічнае разуменне" мастацкага тэксту. Аўтар кнігі "Эстэтыка" (у 2 тамах) Ю.Бораў падкрэсліў, што выказаны М.М.Бахціным прынцып "асабліва істотны ў разуменні мастацкага тэксту, які заўсёды пабудаваны ў разліку на дыялог. Разуменне — успрыманне пачуццём духоўнага свету іншага чалавека, суперажыванне яго пачуццям і думкам. Разуменне — тып ведання, які не валодае самастойным значэннем і не мае магчымасці ні пацвердзіць, ні абвергнуць змест ведання".

Паняцце "разуменне" ў даным выпадку — з выразу "як я цябе разумею!", у сэнсе "як мне балюча за твой боль!". А "іншым чалавекам" прадстае перад чытачом мастацкі тэкст.

Што ж, заклік да дыялога з тэкстам гучыць прыгожа. Але калі прыняць яго ўсур'ёз, дык настаўнік разам з вучнямі апынецца ў нязвыклай і, бадай, нерэальнай маральнай сітуацыі, пры якой чытач павінен не на словах, а ў жыццёвай практыцы даводзіць сваю згоду з маральнай пазіцыяй улюбёнага персанажа. І тады рэцыпіенту можа стаць сорамна, скажам, перад Наташаю Растовай з эпапеі Л.Талстога, за тое, што ў сваім уласным жыцці ён ужо выракся той чысціні, якая складае сутнасць характару Наташы.

А можа, вучань услед за дарослымі зразумее, што кніга — гэта кніга, а жыццё — справа іншая? І тады яму адразу стане лёгка прамаўляць розныя дыятрыбы і філіпікі ў адрас усялякіх габсэкаў, фамусавых і гарлахвацкіх. Падлетак гордым сокалам узнімаецца над прыземленасцю гэтых персанажаў і будзе ва ўсім перамагаць, пакуль не разаб'ецца ў сваім выкрывальніцкім палёце аб радкі з Евангелля: "Не судите, да не судимы будете. Ибо каким судом судите, таким будете судимы. И что ты смотришь на сучок в глазе брата твоего, а бревна в твоем глазе не чувствуешь?" (Евангелие ад Матфея, глава 7, § 1).

Гарлахвацкія і габсэкі — таксама "браты твае", а дыялог ёсць дыялог, і ці не адкрые гаспадар багатага маскоўскага дома з камедыі А.С.Грыбаедава "Гора ад розуму", што хтосьці з нас ужо жыве паводле прынцыпу "а ля Фамусаў"?

Такім чынам, дыялог з мастацкім тэкстам можна акрэсліць як ад сумленнага (маральна-адказнага) чытання. Ён з'яўляецца не проста формай спасціжэння духоўнага зместу вобраза, а перш за ўсё — пачаткам разбуджанай тэкстам маральнай дзейнасці чытача. Нікуды не падзенешся ад аксіёмы, што праўдзівы крытэрый ведаў школьніка па літаратуры — яго сумленнае жыццё. Такая выснова зусім не азначае прыніжэння ролі калялітаратурнай інфармацыі: сумленны настаўнік будзе вучыць і эпасу, і тропам, і ямбам. Але ён ніколі не вынесе гэтую інфармацыю ў разрад з'яў вядучых, першасных, вызначальных у справе выхавання міласэрнасці. Усё патрэбнае для такога выхавання — у вобразе, а не вакол яго.

Пра неабходнасць маральна-адказнай пазіцыі асобы ў дачыненні да грамадства літаратура прамаўляе ў поўны голас:

> Век мой, зверь мой,
> кто сумеет
> Заглянуть в твои зрачки
> И своею кровью склеит
> Двух столетий позвонки?
> *(В.Мандельштам. Век.)*

Калі пад векам разумець літаратуру века, дык рытарычнае запытанне лірычнага героя ў прыведзеным фрагменце можна прачытаць як тлумачэнне таго, што мы ўкладваем у паняцце "сумленнага" (маральна адказнага) чытання. Мастацкі тэкст у даным выпадку — гэта "зрэнка века". І нам (а каму ж яшчэ?) трэба сёння "сваёю крывёю" (так, сваёю, іншай няма) "склейваць" "пазванкі двух стагоддзяў". Нават — тысячагоддзяў.

Заклік да дыялога з мастацкім тэкстам — зусім не чарговая метадычная кан'юнктура. Ён — суровае і да таго ж адвечнае патрабаванне жыцця.

Выгадна і ўтульна ўспрымаць твор як расповед пра тое, што адбылося дзесьці, з кімсьці, калісьці. Цяжэй прызнавацца ў размове з самім сабою, што кожны з сюжэтаў напісаны пра мяне, адбываецца сёння, у маім уласным жыцці.

У нашыя дні мы ва ўгоду яго вялікасці камп'ютэру спрабуем "тэхналагізаваць" школу, ствараем тэсты, блокі і г.д. Што ж, справа гэтая патрэбная: пры выкарыстанні сучасных прыёмаў вучань атрымае ад школы яшчэ больш інфармацыі. Але скажам адкрыта: да выхавання гуманістычнай высакароднасці асобы ўсе гэтыя тэхналогіі не прыдатныя. Драма сённяшняй школьнай сітуацыі, на наш погляд, заключаецца ў тым, што лепшыя метадычныя розумы накіраваны не на ратаванне душ, не на маральнае выжыванне чалавецтва, не на выхаванне сарамлівасці, сціпласці, міласэрнасці, адным словам — інтэлігентнасці, а толькі на прыстасаванне сучаснай асобы да рынкава-тэхнічнай цывілізацыі. Кожны, хто знаёмы з гісторыяй педагогікі, разумее, што падобнае ўжо сустракалася ў жыцці школы, але збавіцельскім накірункам для развіцця асобы не аказвалася.

Узвышанасць жыцця асобы (жыцця, а не размоў пра жыццё) — першасная, а можа, адзіная мэта вывучэння літаратуры ў школе. Паважны шлях да гэтай мэты — дыялог вучня (і настаўніка) з мастацкім вобразам. У гэтага дыялога ёсць свая суровая, але выратавальная, праўда. Без гэтай праўды (асабістай для кожнага і ў той жа час каштоўнай для ўсіх) чалавецтву не абысціся.

Юры ПАТАЛКОЎ,
дацэнт кафедры тэорыі і гісторыі рускай літаратуры Брэсцкага дзяржаўнага універсітэта імя А.С.Пушкіна.

Лета–2001

"Разумнікі і разумніцы" на Алтушы,

або Як адпачываюць прызёры алімпіяд

Ціхі цёплы ліпеньскі вечар. Ледзь чутна плёскаюцца дзікія качкі на азёрнай гладзі, рыхтуючыся да сну, удалечыні горда праплываюць два прыгажуны-лебедзі з шасцю шэрымі пухавічкамі-дзеткамі. Стомленае сонца, схіляючыся на захад, высвеціла залацістую дарожку на водным люстэрку, на якую заглядваецца чарот, дзівячыся і радуючыся гэтаму незямному хараству.

НА НЕВЫСОКІМ беразе падлеткі ціхенька назіраюць за гэтай гармоніяй прыроды, якую не хочацца парушаць, да якой хочацца дакрануцца, якую хочацца запомніць надоўга.

Гэтая цудоўная мясціна — Алтушскае возера, дзе шмат ракаў і рыбы, дзе чыстая крынічная вада, дзе паветра напоена водарам азёрных водарасцяў і пахамі прыбярэжных кветак, дзе лісце падбелу ў дыяметры — больш за паўметра.

Жывуць у гэтай прыгажосці і атрымліваюць асалоду пераможцы і ўдзельнікі рэспубліканскіх, абласных і раённых алімпіяд па інфарматыцы і матэматыцы. Сярод іх такія, як Раман Харс і Дзмітрый Шаўчэнка — удзельнікі рэспубліканскай алімпіяды па інфарматыцы, Павел Парчэўскі, Вадзім Грэчанюк, Аляксандр Шастакоў — удзельнікі абласной алімпіяды па інфарматыцы, Кацярына Нікалаюк — прызёр рэспубліканскай алімпіяды па матэматыцы і інш.

А прывяло іх сюды жаданне павысіць узровень сваіх ведаў, абмяняцца інфармацыяй, памерацца сіламі на ўнутрылагерных алімпіядах, узровень якіх не ніжэйшы за рэспубліканскі, пазнаёміцца з разумнымі людзьмі (выкладчыкі — кандыдаты навук з БрДУ, выкладчыкі гімназій), сустрэцца яшчэ раз са знаёмымі і сябрамі па алімпіядах, пазагараць, адпачыць, набрацца сіл перад новым навучальным годам.

Ідэя летніка належыць настаўніку інфарматыкі сярэдняй школы № 3 Маларыты Ігару Віктаравічу Гардынцу, на рахунку якога нямала добрых спраў. Ён выношваў сваю задуму доўга, але рэалізаваў яе толькі ў мінулым годзе. Другі год летнік дзейнічае на базе Алтушскай турбазы ў экалагічна чыстым Маларыцкім раёне Брэсцкай вобласці на беразе возера.

Летнік стварылі ўсёй грамадой. Упраўленне адукацыі Брэсцкага аблвыканкама яшчэ ў маі абмеркавала ўсе пытанні з Маларыцкім раённым аддзелам адукацыі. Яно ж, у асобе Мікалая Мікалаевіча Евіка, займалася размеркаваннем пуцёвак у гэты летнік, аплатай за лекцыі выкладчыкам спецкурсаў.

Андрэй Андрэевіч Казінскі, начальнік аддзела фізіка-матэматычных дысцыплін Брэсцкага абласнога інстытута павышэння кваліфікацыі, дапамог падабраць лектарска-выкладчыцкі састаў.

Дырэктар сярэдняй школы № 3 Маларыты Іван Барысавіч Шышук выдзеліў тэхнічнае забеспячэнне, спартыўны інвентар, штат кухараў.

Асаблівую падзяку трэба выказаць дырэктару Алтушскай сярэдняй школы Мікалаю Сяргеевічу Анішчуку. Ён прадаставіў школьны харчаблок, спартзалу, вучэбныя кабінеты, інтэрнат для пражывання педагогам.

У летніку 68 школьнікаў і 12 чалавек персаналу, з іх — шэсць выхавальнікаў, якія ў большасці з'яўляюцца і лектарамі. Хочацца сказаць пра кожнага асабіста, таму што выхоўваць высокаінтэлектуальных асоб можа толькі Настаўнік-асоба. Гэта — сябры і паплечнікі І.В.Гардынца, з якімі ён з'еў не адзін пуд солі на алімпіядах, з якімі абмяркоўваў ідэю летніка і якія, не лічачыся ні з чым, дапамагаюць яму ва ўсім: псіхолаг сярэдняй школы № 2 Маларыты Надзея Якаўлеўна Верыч, настаўнік інфарматыкі гімназіі № 1 Драгічына Ірына Лявонцьеўна Шаляговіч, намеснік дырэктара па выхаваўчай рабоце Плешчыцкай сярэдняй школы Пінскага раёна Валянціна Уладзіміраўна Жалнерык, настаўнік інфарматыкі Хацíслаўскай сярэдняй школы Маларыцкага раёна Васіль Васільевіч Стасюк, кіраўнік гуртка цэнтра пазашкольнай работы Маларыты Іна Сцяпанаўна Булатава.

Паказальны пералік лекцый і семінараў, якія праводзяцца ў летніку. Гэта: "Пачатак праграміравання. Мова Паскаль", "Камп'ютэрная рэалізацыя праектаў па хіміі", "Visual Basic", "Сеткавыя тэхналогіі", "Метады алгарытмізацыі. Рашэнне алімпіядных задач", "Модулі. Рашэнне ўраўненняў, няроўнасцей, якія ўтрымліваюць модулі з адной і некалькімі пераменнымі", "Ураўненні і няроўнасці з параметрамі. Геаметрычнае месца пунктаў на плоскасці", "Кабінет псіхалагічнай разгрузкі".

Вучня не загоніш у формулу "веды — уменні — навыкі". І няма інструмента, якім можна было б змераць усё высакародства душы вучня, непаўторныя моманты яго творчасці ў вучэбным працэсе. Нічым не вымяраюцца ў працы вучня і азарэнні, якія не ўзнікаюць з нічога і ніадкуль, а рыхтуюцца ўсім папярэднім вопытам школьніка, яго бясконцымі дыялогамі з самім сабою.

У рабоце з вучнем кіраўнікі семінараў не могуць не збіраць так званае "дасье" на яго, якое бывае двух відаў. Адны кіраўнікі здольны ствараць на вучня дасье "рацыянальна-безуважнае", у аснове якога ляжыць толькі "аб'ектыўна-халодная канстатацыя статусна-прававога развіцця вучня". Другія, і ў нашым летніку таксама, мудрэйшыя, пішуць "дасье поспехаў", у якім адлюстроўваецца ўсё радаснае, цікавае і вартае з таго, што адбываецца ў жыцці вучня.

Дыягностыка кампетэнтнасці школьніка дае кіраўніку семінара не толькі багатую інфармацыю для разваг і далейшага аналізу, але і садзейнічае вызначэнню напрамкаў і перспектыў росту, умацаванню адэкватнай прафесійнай самаацэнкі, пазітыўнай Я-канцэпцыі і псіхалагічнай абароненасці вучня. Асноўны этап заключаецца ў карэкцыі, кансультацыі, адаптацыі і падтрымцы вучня. Усё гэта патрабуе высокага прафесіяналізму, прытрымлівання этычных норм і правілаў, выразнай маральнай пазіцыі з боку кіраўнікоў семінара.

Ва ўмовах гуманізацыі і дэмакратызацыі адукацыі настаўнік і вучань узаемазамяняюцца, узаемадзейнічаюць і разам удзельнічаюць у наладжванні жыцця ў летніку.

Пры гэтым іх супрацоўніцтва больш асэнсаваным і эфектыўным робіць педагагічная дыягностыка, насычаная методыкамі, узятымі з псіхадыягностыкі, пры ўмове шырокага выкарыстання сацыяметрычных і сацыялагічных методык і матэматычнай апрацоўкі атрыманых матэрыялаў.

Педагагічная дыягностыка сёлета ў нашым летніку становіцца ўсё больш поліфункцыянальнай, уключаючы ў сябе такія функцыі, як аналітычная, уласна дыягнастычная, ацэначная, карэкцыйная, арыентацыйная і інфармацыйная.

Вучань, які імкнецца да пазнання, рэалізацыі і павышэння свайго вучэбнага патэнцыялу, ужо не зможа "адбываць" урок. Ён будзе "пражываць" кожны ўрок, ствараючы неабходны псіхалагічны камфорт і сітуацыю поспеху для іншых і для самога сябе, атрымліваючы пры гэтым велізарнае задавальненне. Навучанне ў гэтым выпадку будзе мець ужо не характар прыёму інфармацыі, а характар стымуляцыі і актывізацыі пазнавальнай дзейнасці школьніка.

Праца настаўніка ў нашым летніку (як складаная псіхічная рэальнасць) уяўляецца намі ў выглядзе шматмернай прасторы, якая, у сваю чаргу, складаецца з трох узаемазвязаных прастораў: асобы настаўніка, педагагічнай дзейнасці, педагагічных узаемін.

Гэтыя прасторы аб'яднаны адзінай глабальнай задачай развіцця асобы настаўніка. Разам з тым, яны не накладваюцца адна на адну, не паўтараюцца, а ўступаюць у складанае дыялектычнае адзінства, пры гэтым кожная з іх у працэсе працы настаўніка выступае або перадумовай, або сродкам ці вынікам развіцця.

Прадуктыўнасць работы па дыягнаставанні паспяховасці вучня перш за ўсё залежыць ад узаемаадносін з ім кіраўнікоў семінара. Адкрытыя, даверлівыя стасункі складваюцца толькі ў тым выпадку, калі ў іх аснову закладзены і дзейнічаюць прынцыпы: разумець, вывучаць, дапамагаць! І пры гэтым свята шануецца запавет Гіпакрата: "Не нашкодзь!"

Але які ж летнік без адпачынку? І тут задача дарослых — зрабіць так, каб адпачынак не ператварыўся ў марнаванне вольнага часу, а быў напоўнены цікавым, захапляючым і карысным зместам. Менавіта на гэта і была скіравана ўся выхаваўчая работа ў нашым летніку. Выхавальнікі разумелі, што да іх прыехалі не проста дзеці, а кожнае з іх — асоба, таму мэтай выхаваўчай работы было развіццё гэтай асобы з улікам яе індывідуальных асаблівасцей.

Мерапрыемствы падбіраліся з такім намерам, каб раскрыць інтарэсы, патрэбы, магчымасці і схільнасці кожнага дзіцяці. Выхавальнікі ставілі перад сабой задачы: згуртаваць, аб'яднаць вучняў у калектыўнай дзейнасці з улікам іх асаблівасцей; садзейнічаць іх рознабаковаму развіццю; знайсці педагагічна дакладны тон узаемін, стварыць абстаноўку для сумеснай творчасці выхавальнікаў і выхаванцаў, для добрых, цёплых, сяброўскіх узаемаадносін.

І з поўнай упэўненасцю можна сказаць, што ўсе гэтыя задачы былі паспяхова вырашаны дзякуючы творчай працы выхавальнікаў, іх захопленасці, энтузіязму.

Колькі цікавых і незвычайных ідэй знаходзіла ўвасабленне ў розных конкурсах і мерапрыемствах, што праходзілі ў нашым летніку! Пра гэта могуць сказаць іх назвы: конкурс акторскага майстэрства, конкурс "Лясное атэлье мод", "Рыцарскі турнір", свята "Івана Купалы", гульня "Адгадай мелодыю", свята Нептуна, "Запалкавы турнір", "Інтэлектуальны марафон", гульня "Знік выхавальнік" і многае іншае.

Якое б мерапрыемства ні праходзіла ў нашым летніку, яно было цікавым і захапляльным, таму што ўсе яго ўдзельнікі і ўсе, хто яго рыхтаваў, укладвалі часцінку сваёй душы. Шмат ідэй падавалі самі дзеці, і самі ж іх рэалізоўвалі.

Але не толькі дзеці ў нашым летніку былі асаблівымі: адметнымі і вельмі цікавымі людзьмі былі і самі выхавальнікі. Так, у Ірыны Лявонцьеўны Шаляговіч на любое пытанне дзяцей быў заўсёды гатовы адказ, вясёлы і знаходлівы. Ірына доўгі час сама гуляе ў КВЗ і трэніруе каманду гімназіі № 1 Драгічына.

Цяплом і дабрынёй саграваліі сваіх выхаванцаў Валянціна Уладзіміраўна Жалнерык, Аляксандр Андрэевіч Буслаўскі. Кожны выхавальнік унёс свой непаўторны ўклад у жыццё летніка "Разумнікі і разумніцы". Нездарма на пытанне "Што запомніцца Вам больш за ўсё?" яны адказвалі: "Сябры, знаёмства з цікавымі людзьмі, мерапрыемствы і конкурсы".

Ніякі летнік не можа дзейнічаць без добрай арганізацыі харчавання. І калі летась яшчэ былі прэтэнзіі, дык сёлета практычна ўсе юнакі і дзяўчаты засталіся задаволенымі. Дзякуючы шэф-кухару Алене Станіславаўне Чыкіта, кухару Валянціне Іванаўне Струнец, Надзеі Мікалаеўне Чыкіта дзеці былі заўсёды накормлены смачнай і разнастайнай ежай.

Непрыкметна праляцела дваццаць дзён жыцця ў летніку. Надвор'е было як па заказе. Разумнікі і разумніцы атрымалі новыя веды, звярнулі на сябе ўвагу выкладчыкаў Брэсцкага універсітэта. З гонарам павезлі дадому візітную картку свайго педагога, кнігу з яго дароўным подпісам. І — вялізную колькасць уражанняў ад шчаслівага жыцця ў гэтых райскіх мясцінах. А мы, педагогі, з сумам расставаліся з гэтымі разумнымі, абаяльнымі, шырока эрудзіраванымі, але такімі яшчэ наіўнымі, ласкавымі дзецьмі, якіх пусцілі да сябе ў душу і якіх будзем яшчэ доўга памятаць.

Да пабачэння, Алтуш-2001. Да сустрэчы ў будучым годзе з Алтушам-2002.

Ала ПІВАВАРАВА,
настаўнік матэматыкі вышэйшай катэгорыі сярэдняй школы № 3 Маларыты.

Дзяржаўная інспекцыя паведамляе

Ці ведаюць нашы студэнты правы чалавека?

Рэспубліканская дзяржаўная інспекцыя сістэмы адукацыі праверыла, як выкладаецца спецкурс "Правы чалавека" ў 16 вышэйшых навучальных установах краіны, якія пры гэтым выкарыстоўваюцца формы, метады, падыходы.

У большасці вышэйшых навучальных устаноў распрацаваны праграмы спецкурса "Правы чалавека", набываецца неабходная літаратура, у бібліятэках арганізаваны пастаянна дзеючыя выставы літаратуры па данай тэматыцы. На нарадах ВНУ, пасяджэннях кафедр заслухоўваюцца пытанні якасці вывучэння гэтага спецкурса.

У Баранавіцкім вышэйшым педагагічным каледжы працуе лекторый "Правы чалавека", дзе праходзяць сустрэчы з работнікамі праваахоўных органаў, дыскусіі, дыялогі, прэс-канферэнцыі. На працягу двух гадоў студэнты Беларускага дзяржаўнага педагагічнага універсітэта імя М.Танка займаюцца даследаваннем асобных відаў правоў чалавека ў праблемных групах. Значную навукова-метадычную работу па падрыхтоўцы і перападрыхтоўцы педагагічных кадраў для вывучэння правоў чалавека правялі Рэспубліканскі інстытут вышэйшай школы Беларускага дзяржаўнага універсітэта і абласныя інстытуты павышэння кваліфікацыі.

Выкладчыкі шэрага навучальных устаноў на практычных занятках выкарыстоўваюць тэхнічныя сродкі навучання (відэатэхніка, відэафільмы), праводзяць псіхалагічныя трэнінгі. Заслугоўвае ўвагі вопыт работы па адукацыі ў галіне правоў чалавека ў Брэсцкім дзяржаўным універсітэце А.С.Пушкіна (прафесар І.І.Катляр) і Баранавіцкім вышэйшым педагагічным каледжы (Е.Н.Гардзей).

Пэўная ўвага ў вышэйшых навучальных установах надаецца рабоце па азнаямленні грамадскасці з заканадаўчымі актамі па правах чалавека. На старонках інстытуцкіх, абласных і раённых газет публікуюцца артыкулы па праблемных пытаннях правоў чалавека.

Аналіз выкладання спецкурса ў ВНУ рэспублікі сведчыць пра пазітыўнае стаўленне да яго выкладчыкаў і студэнтаў. Большасць апытаных студэнтаў (93 працэнты) адзначылі, што працэс навучання правам чалавека садзейнічае стварэнню больш дэмакратычнай атмасферы ў навучальнай установе, знаходзіць сваё выражэнне ў актывізацыі студэнцкага самакіравання, пашырэнні галоснасці і інфармаванасці студэнтаў.

З мэтай вызначэння якасці ведаў у галіне правоў чалавека былі праведзены кантрольныя работы па спецкурсе, у якіх прынялі ўдзел 779 студэнтаў з дзевяці вышэйшых навучальных устаноў краіны. Студэнты Баранавіцкага вышэйнага педагагічнага каледжа, Брэсцкага дзяржаўнага універсітэта, Беларускай дзяржаўнай політэхнічнай акадэміі паказалі добрая веданне права, правоў і абавязкаў чалавека, асноўных відаў правоў і свабод.

Добра былі раскрыты такія тэмы, як "Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь аб правах, свабодах і абавязках грамадзян", "Роля асобы і грамадскасці ў рэалізацыі правоў чалавека".

У той жа час праверка паказала, што студэнты маюць недастаткова глыбокія веды ў галіне функцыянавання міжнароднага механізма абароны правоў чалавека, зместу асобных дакументаў ААН (Беларускі дзяржаўны універсітэт транспарту, Мінскі дзяржаўны лінгвістычны універсітэт, Магілёўскі дзяржаўны тэхналагічны інстытут).

Кіраўніцтва вышэйшых навучальных устаноў не ў поўнай меры ажыццяўляе кантроль за выкананнем інструктыўна-метадычных пісьмаў Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь, па дадзеным пытанні.

Выкладанне названага спецкурса ў некаторых ВНУ праводзяць выкладчыкі, якія не прайшлі адпаведную падрыхтоўку. Не арганізаваны пастаянна дзеючыя выставы літаратуры ў бібліятэках Беларускага дзяржаўнага тэхналагічнага і Беларускага дзяржаўнага аграрнага тэхнічнага універсітэтаў.

У выкладанні спецкурса "Правы чалавека" ў большасці навучальных устаноў выкарыстоўваюцца толькі традыцыйныя формы навучання (лекцыі, семінары, практычныя заняткі). Выключэннем з'яўляюцца Брэсцкі дзяржаўны універсітэт, Баранавіцкі вышэйшы педагагічны каледж.

У большасці ВНУ не праводзіцца абагульненне, пашырэнне і вывучэнне вопыту работы, методыкі выкладання спецкурса, няма наглядных дапаможнікаў, сучасных дакументальных фільмаў, відэафільмаў па правах чалавека, мала ўвагі надаецца пытанню далучэння суіскальнікаў, аспірантаў і студэнтаў да ажыццяўлення навуковых даследаванняў па данай праблеме, арганізацыі і правядзенню конкурсаў студэнцкіх работ.

У рэспубліцы ўсё яшчэ праблемным застаецца пытанне забеспячэння дадзенага спецкурса вучэбнай літаратурай (тая, што маецца, выдадзена малымі тыражамі), відэаматэрыяламі.

Перыядычныя выданні недастаткова публікуюць матэрыялы, якія адлюстроўваюць стан адукацыі ў галіне правоў чалавека. Пры універсітэтах неабходна стварыць вучэбна-метадычныя семінары для выкладчыкаў спецкурсаў па правах чалавека. Адчуваецца і адсутнасць дастатковай вучэбна-метадычнай базы.

Таісія АСТРЭЙКА,
вядучы інспектар аддзела інспектавання вышэйшых навучальных устаноў Рэспубліканскай дзяржаўнай інспекцыі сістэмы адукацыі.

Час дзіцячых прытулкаў...

Сёння ў Беларусі ўсё большую вастрыню набывае праблема сацыяльнага сіроцтва. Адным са спосабаў яе вырашэння з'яўляецца адкрыццё дзіцячых прытулкаў.

Такі прытулак, на 20 дзяцей, быў адкрыты тры гады таму назад пры Кулікоўскай базавай школе Чэрвеньскага раёна. Узначальвае яго вопытны педагагічны работнік з 38-гадовым стажам Алена Васільеўна Мазаль, яе намеснік — Людміла Уладзіміраўна Цэдрык.

За час працы праз прытулак прайшло каля 100 дзяцей з асацыяльных сем'яў. Узрост дзяцей — ад 6 да 14 гадоў. Паводле статусу гэтай установы, дзеці могуць знаходзіцца ў ёй не больш за 6 месяцаў. Тут — усюды чысціня і парадак, прыязныя ўсмешкі не сыходзяць з твараў выхавальнікаў і настаўнікаў. Дарэчы, дзеці працягваюць вучобу тут жа, у Кулікоўскай школе, дзе працуе 11 пастаянных настаўнікаў і 3 настаўнікі-сумяшчальнікі.

Асноўная праблема школы і прытулку — недахоп педагагічных кадраў і тэхнічнага персаналу. Прычына заключаецца ў тым, што вёска Кулікі знаходзіцца ў 23 кіламетрах ад Мінска, і многія працаўладкоўваюцца ў горад, на прадпрыемствы, дзе заробак значна вышэйшы. А на месцы застаюцца толькі самаадданыя людзі, патрыёты сваёй справы. І гэта было відаць ва ўсім: у адносінах да дзяцей, у афармленні пакояў для гульняў, школьных кабінетаў, школьнага памяшкання і прылеглай тэрыторыі — шыкоўнага прышкольнага ўчастка, з якога часткова "кормяцца" выхаванцы.

Цудоўныя людзі, якія аддаюць свае сэрцы дзецям, — выхавальнікі Наталля Мікалаеўна і Людміла Леанідаўна Адзінцовы. Дзякуючы іх працы і працы іхніх калег прытулак жыве адной дружнай сям'ёй. Дзяўчынкі і хлопчыкі ўдзельнічаюць у мастацкай самадзейнасці, розных гуртках, выпраўляюцца ў паходы і экскурсіі.

Словы вялікай падзякі выказваліся кіраўніцтвам школы і прытулку спонсарам — фонду "Чарнобыльскі бусел" (старшыня Н.Н.Парукова), дабрачыннай арганізацыі "Беларускія ахвяры Чарнобыля" (дырэктар Пітэр Прат), Беларусаму Фонду Міру (старшыня Т.А.Ермаловіч). Дзякуючы ім дзеці аздараўляліся ў Англіі. Аказвалася дапамога з абуткам, адзеннем, рэчамі асабістай гігіены. Пітэр Прат падараваў тэлевізар, магнітафон і відэамагнітафон. "Хай дае Вам Бог асабістага шчасця і доўгіх гадоў жыцця", — у сваю чаргу пажадала яму А.В.Мазаль.

Мікалай ГРУДЗІНСКІ,
Уладзімір ВЕЯЛГА,
супрацоўнікі Мінскага абласнога ПК

Яшчэ, здаецца, зусім нядаўна нішто не прадракала такой спякоты. Нават думалася ўжо: вось пройдзе лета — і не заўважыш. Але ж, вось табе... Ад распаленых камянёў і асфальту ў горадзе стала немагчыма дыхаць. Наскрозь расчынены вокны, але гарачае, ліпкае паветра ўсё роўна моцна трымае цябе ў сваіх абдымках і здаецца нерухомым. Нават дождж і той прыносіць зусім нядоўгую палёгку. Адным словам — спякота!

Эх, як добра апынуцца ў такі час дзе-небудзь на беразе блакітнага возера альбо ціхай рачулкі. Акунуцца з галавою ў ваду і на некалькі хвілін забыцца на ўсё, адчуваючы толькі асалоду нахлынуўшай разам прахалоды.

Юрый БОНДАРАЎ. Фота аўтара.

Мясцовы друк

Слаўгарадская "Настаўніцкая"

У слаўгарадскіх настаўнікаў ёсць свая педагагічная раённая газета. А калі дакладней — старонка ў раённай газеце пад назвай "Педагагічны веснік". Гэта — сумесны праект аддзела адукацыі і рэдакцыі райгазеты. Першы выпуск "Педагагічнага весніка" выйшаў у свет 22 сакавіка 2000 года.

Віктар Андрэевіч Новікаў, загадчык Слаўгарадскага раённага аддзела адукацыі, і разам з тым — ініцыятар газеты для настаўнікаў, гаворыць, што ідэя нарадзілася ў яго падчас удзелу ў семінарах, творчых справаздачах і г.д. У раёне нямала настаўнікаў-наватараў, якія, нягледзячы на цяжкае эканамічнае становішча, працуюць з творчым пад'ёмам, шукаюць больш эфектыўныя метады і прыёмы ў навучанні і выхаванні. Пра гэта павінны ведаць усе жыхары Слаўгарадчыны.

Сёння ў раёне працуюць сем сярэдніх, дзесяць базавых школ і адна пачатковая школа-сад, дванаццаць дзіцячых садкоў, адна пазашкольная ўстанова і Цэнтр карэкцыйна-развіццёвага навучання і рэабілітацыі для дзяцей-інвалідаў. Педагагічны калектыў у цэлым налічвае больш за 300 работнікаў школ і пазашкольных арганізацый, каля 90 выхавальнікаў дашкольных устаноў.

"Педагагічны веснік" стаў любімай і чаканай газетай для слаўгарадцаў. Пра што ж пісала яна за гэты час? У першую чаргу пра людзей — сціплых настаўнікаў, адказных і адданых працаўнікоў. Штогод у раёне ладзіцца шмат конкурсаў — "Настаўнік года", "Кіраўнік года", "Наш класны — самы класны". Па выніках 2000-2001 навучальнага года лепшым кіраўніком абрана Таццяна Пятроўна Кананчук, дырэктар сярэдняй школы № 2 Слаўгарада. І хоць на гэтай пасадзе яна толькі два гады, але яе педагагічнае майстэрства, арганізатарскія здольнасці, настойлівасць і ініцыятыўнасць адзначаны яе калегамі і кіраўніцтвам раёна.

Аляксандр Аляксандравіч Смірноў, настаўнік хіміі і біялогіі Свенскай сярэдняй школы, вядомы ў раёне як удзельнік шматлікіх конкурсаў. Ен пераможца раённага конкурсу "Настаўнік-1999 года". Дзеці вельмі любяць прадмет, які выкладае Аляксандр Аляксандравіч, бо ён заўсёды шукае новыя шляхі ў навучанні, імкнецца рабіць урокі цікавымі і захапляльнымі.

Вялікая ўвага на старонках "Педагагічнага весніка" надаецца тэме ўкаранення ў практыку новых эфектыўных методык навучання. Настаўнікі расказваюць пра свае эксперыменты, дзеляцца вопытам, раяцца, шукаюць аднадумцаў.

Марыя Мікалаеўна Драздова, настаўніца пачатковых класаў сярэдняй школы № 2 Слаўгарада, робіць цікавыя наглядныя дапаможнікі да сваіх урокаў. Яны арыгінальныя і простыя, змайстраваныя з такіх матэрыялаў як бутэлька з-пад мінеральнай вады, кавалак шпалеры і г.д. Нагляднасць у навучанні — гэта не толькі вобразная ўспрыняцце ведаў, але і развіццё творчай, самастойнай дзейнасці школьніка, прыклад супрацоўніцтва настаўніка і вучня дзеля агульнай мэты.

Для Тамары Яўгенаўны Аляксеенка, настаўніцы матэматыкі, не ўсё роўна, якімі прыйшлі на ўрок да яе вучні: узрушанымі пасля няўдала напісанай дыктоўкі ці стомленымі пасля цяжкай кантрольнай па фізіцы. Таму яна на пачатку сваіх заняткаў практыкуе лагічныя задачкі. Яны — лёгкія, дапамагаюць зняць стому і пераключыцца на ўрок. Тамара Яўгенаўна лічыць, што добрае развіццё навыкаў вуснага ліку ў дзяцей — адна з умоў паспяховай вучобы старшакласкнікаў, менавіта ў пятых-шостых класах закладваецца аснова навучання матэматыцы.

Нестандартныя ўрокі — гэта не спроба разбурыць структуру ўрока "класічнага", а імкненне забяспечыць умовы для творчага ўзаемадзеяння настаўніка і вучня, актывізацыя пазнавальнай дзейнасці апошняга, развіццё ягоных інтэлектуальных здольнасцей. Зняць пачуццё страху, пасяліць надзею на поспех нават у самага слабога вучня, запаліць цікаўнасць і захаваць яе — вось няпоўны пералік пераваг нестандартных падыходаў. Галіна Пятроўна Сівакова, настаўніца з Ржаўскай школы, добра гэта разумее, таму яе ўрокі ператвараюцца ў спаборніцтвы, аўкцыёны, тэатральныя прадстаўленні, суды, ролевыя гульні.

"Педагагічны веснік" Слаўгарадчыны робіць сваю справу — ён даносіць да педагогаў раёна карысную, патрэбную інфармацыю, а астатніх чытачоў газеты — прымушае задумацца над адказнай і нялёгкай працай настаўніка.

Святлана КІРСАНАВА.

Амаль трыццаць гадоў працуе ў Халопеніцкім дзіцячым доме Людміла Іванаўна Алешка. Бібліятэка, якой яна загадвае — адна з лепшых бібліятэк інтэрнатных устаноў Міншчыны.

Людміла Іванаўна — выдатны знаўца сваёй справы, прыродны культуролаг.

Бібліятэка стала своеасаблівым цэнтрам духоўнасці, выхавання. Значыць, Людміла Іванаўна зарэкамендавала сябе — педагог.

Людміла Іванаўна арганізавала клуб "Спадчына", мэта якога — прапаганда беларускай мовы і літаратуры, вывучэнне гісторыі роднага краю.

Напрыклад, зараз дзяўчынкі і хлопчыкі рыхтуюцца да 550-годдзя Халопенічаў, збіраюць матэрыялы пра пасёлак, пра вядомага мовазнаўцу, фальклярыста, этнографа, свайго земляка Адама Багдановіча — бацьку славутага беларускага паэта Максіма Багдановіча.

У свой час па ініцыятыве Людмілы Іванаўны перад выхаванцамі Халопеніцкага дзіцячага дома выступалі іх землякі — паэты Валерый Грышановіч і Васіль Макарэвіч.

Мікалай ГРУДЗІНСКІ,
метадыст Мінскага абласнога ІПК.

НА ЗДЫМКУ: Л.І.Алешка са "спадчынцамі".

Фота аўтара.

Прэм'ера рубрыкі: адукацыя за мяжой

Шлях да пазнання сябе і свету

Вопыт замежных краін у галіне адукацыі заўсёды меў для нас цікавасць. Дацкая школа — арыгінальная. Ёй удалося ўвабраць у сябе лепшае з еўрапейскай адукацыйнай практыкі і ў той жа час не адарвацца ад нацыянальных вытокаў.

ФУНДАМЕНТ сучаснай дацкай школы быў закладзены ў сярэдзіне мінулага стагоддзя, і сёння яна ўяўляе сабой рухомую, дынамічную сістэму, арыентаваную перш за ўсё на патрэбы нацыянальнай эканомікі. Тут не пакланяюцца замежнаму вопыту, не імкнуцца ўкараняць чужыя, няхай удалыя, распрацоўкі, справядліва лічачы, што трэба шукаць уласныя падыходы да вырашэння праблем. Дацкая школа не толькі мае ўласнае, непаўторнае аблічча — ёй удаецца спалучаць прыхільнасць да нацыянальных традыцый і адкрытасць новаму, разнастайную накіраванасць навучальных устаноў з няўхільным захаваннем дзяржаўнага стандарту адукацыі, дэмакратычныя прынцыпы функцыянавання і дакладную арыентацыю на асобу, яе максімальную самарэалізацыю.

Апошняя школьная рэформа была праведзена ў Даніі ў 1975 годзе. Яе мэтай было стварэнне роўных адукацыйных магчымасцей для ўсіх школьнікаў. У выніку ў краіне была ўведзена ўсеагульная дзевяцігадовая адукацыя, якая камбінуецца па выбары: альбо з падрыхтоўчым класам, альбо з дадатковым, дзесятым, годам навучання.

Пра тое, якое важнае месца займае адукацыя, сведчыць той факт, што на яе штогод выдаткоўваецца шэсць працэнтаў валавога нацыянальнага даходу краіны. Акрамя таго, адна з галоўных задач усіх палітычных партый — забеспячэнне патрэбнага ўзроўню адукацыі і падрыхтоўкі высокакваліфікаваных спецыялістаў.

У Даніі існуе ўсеагульная абавязковая роўная адукацыя для ўсіх дзяцей ад 7 да 16 гадоў, якую вучні могуць атрымаць у дзяржаўнай ці прыватнай школе, а таксама — у хатніх умовах. Правы бацькоў на выбар школы для сваіх дзяцей замацавана ў артыкуле 76 Канстытуцыі, які гаворыць: "Усе дзеці, дасягнуўшы ўзросту ўсеагульнага абавязковага навучання, маюць права на атрыманне свабоднай падрыхтоўкі ў грамадскай школе. Бацькі і асобы, якія маюць права выхоўваць дзяцей, калі яны жадаюць узяць на сябе клопат адукацыі і забяспечыць атрыманне дзецьмі адукацыі, якая адпавядае праграме пэўнай грамадскай школы, не абавязаны пасылаць сваіх дзяцей у якую-небудзь грамадскую (дзяржаўную) школу".

Неабходнае навучанне і выхаванне юныя датчане атрымліваюць: да 3 гадоў — у дзённых яслях; ад 3 да 7 гадоў — у дзіцячых садках ці ад 5 да 7 гадоў — у дашкольных класах; далей — у бясплатных муніцыпальных школах ці платных прыватных школах, гімназіях ці вышэйшых падрыхтоўчых экзаменацыйных курсах, у сістэме прафесійна-тэхнічнай адукацыі, народных (свабодных) школах, камунальных маладзёжных школах, у сістэме вышэйшай адукацыі. А таксама ў любым узросце можна звярнуцца на: курсы па павышэнні кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кадраў, курсы для беспрацоўных (навучанне любой прафесіі).

Структура кіравання сістэмай адукацыі — вельмі простая. Вышэйшая ўстанова — Міністэрства адукацыі, якое вызначае агульныя правілы і выступае ў ролі інстанцыі для абскарджання ў выпадках спрэчак, што датычаць найму служачых у школах. У астатнія справы міністэрства не ўмешваецца.

Усе важныя рашэнні прымаюцца праўленнем кожнай канкрэтнай камуны. Тут вызначаюцца эканамічныя рамкі і агульныя правілы. Праўленне прымае на працу і звальняе дырэктараў, а таксама выступае першай скаргавай інстанцыяй для школы. Паміж праўленнем камуны і праўленнем школы знаходзіцца камісія па адукацыі і культуры. Яна можа браць на сябе шэраг функцый ад імя праўлення камуны.

Праўленне школы складае бюджэт у вызначаных праўленнем камуны эканамічных рамках, а таксама распрацоўвае кірунак і змест мерапрыемстваў школы. У праўленне школы ўваходзяць ад 7 да 11 чалавек, і ў іх ліку павінны быць прадстаўнікі праўлення камуны, арганізацый, якія маюць асаблівы інтарэс у працы школы, работнікі і вучні гэтай школы.

Дырэктар школы адказвае за яе работу перад праўленнем камуны і школы. Пры такім размеркаванні паўнамоцтваў праўленні камуны і школы маюць права самастойна прымаць рашэнні. Няма ніякіх перашкод для работы з моладдзю, таму што можна рэагаваць на праблемы, якія пастаянна ўплываюць на практычную работу ў гэтай сферы.

Сродкі на фінансаванне школ дае не дзяржава, а ўсе 275 камун, якія, кожная паасобку, вызначаюць свой бюджэт. У апошнія гады сума, якая выдаткоўвалася, была пастаяннай. Грошы перш за ўсё ідуць на зарплату настаўнікам, матэрыялы для выкладання і рамонту памяшкання. Бюджэты школ моцна вар'іруюць, таму што некаторыя школы, напрыклад, прапануюць групы прадоўжанага дня, што вымагае вялікіх расходаў. У той жа час у апошнія гады ўсё часцей атрымліваюць сродкі з розных фондаў, напрыклад, з фондаў ЕС.

Каля 90 працэнтаў школьнікаў наведваюць дзяржаўную школу. Як правіла, класы падбіраюцца з дзяцей з розным узроўнем здольнасцей, якія вучацца разам на працягу дзевяці гадоў. У Даніі раз і назаўсёды прызнана неэфектыўным падзел дзяцей па здольнасцях. Дзяржаўныя школы ў краіне — бясплатныя. Што датычыць прыватных школ, дык плата за навучанне ў іх — невысокая: дзяржава датуе 85 працэнтаў расходаў прыватных навучальных устаноў.

Школьны год пачынаецца з 1 жніўня і працягваецца 200 дзён, якія падзелены на пяць перыядаў. У суботу і нядзелю дзеці не вучацца. Колькасць урокаў у тыдзень для малодшых школьнікаў не перавышае дваццаці гадзін, для старэйшых — 36. Сярэдняя колькасць вучняў у класе — дзевятнаццаць чалавек, максімальная напаўняльнасць класа — не больш за 28 вучняў. Класным кіраўніком звычайна з'яўляецца настаўнік дацкай мовы, ён вядзе адзін клас на працягу ўсяго школьнага навучання, падтрымліваючы пастаянную сувязь з бацькамі. Бацькоўскія сходы праходзяць 1 — 2 разы ў год, а таксама 2 разы ў год — сходы вучняў і настаўнікаў.

ПАВОДЛЕ дзеючага заканадаўства, з 1 па 7 клас уключна адзнакі не ставяцца, аднак школа павінна інфармаваць вучняў і іх бацькоў пра дасягненні ў вучобе, прынамсі, не менш чым два разы ў год. З 8 па 10 клас адзнакі ставяцца толькі па прадметах, па якіх школьнікі будуць здаваць выпускныя экзамены. Пасля заканчэння 9 класа можна пакінуць школу, працягваць навучанне ў 10 класе ў школах, дзе не абавязкова здаваць комплексныя экзамены па некалькіх прадметах. Вучні і бацькі самі выбіраюць дысцыпліну і вызначаюць узровень ведаў, якія падлягаюць кантролю. Аднак па асобных прадметах ажыццяўляецца двухузроўневая праверка ведаў, хоць адзнакі могуць і не выстаўляцца. Пасля заканчэння школы вучні атрымліваюць атэстаты, у якіх указваецца пералік вучэбных дысцыплін, засвоеных імі на працягу ўсіх школьных гадоў, узровень вывучэння (базавы ці паглыблены), паспяховасць і экзаменацыйныя адзнакі.

У дапамогу выкладчыкам па асобных прадметах Міністэрства адукацыі вызначае накірунак і мінімальнае кола пытанняў для засваення ведаў вучнямі. Муніцыпальныя саветы (выбіраюцца з ліку бацькоў, вучняў і членаў школьнага персаналу самімі ж бацькамі) разам з мясцовым аддзелам школ вызначаюць структуру школьнай сістэмы і праграму [illegible] карыстаюцца вялікай свабодай пры планаванні і арганізацыі свайго работы.

Выбар спецыялізацыі па прадметах — не абавязковы, хоць вучні з 7 па 10 клас маюць на гэта права. Самі прадметы ў няпоўнай сярэдняй школе падзяляюцца на абавязковыя і элекцыйныя (па выбару). З 1975 года ў сетку гадзін былі ўведзены шэраг новых дысцыплін. Гэта: "Прафесійная падрыхтоўка", якая прадугледжвае праходжанне практыкі ў розных фірмах з мэтай замацавання атрыманых ведаў і ўменняў і набыцця патрэбных навыкаў; "Сучасныя веды" — знаёмства дацкіх школьнікаў з глабальнымі сусветнымі, а таксама нацыянальнымі праблемамі. Прадметамі, абавязковымі для вывучэння, з'яўляюцца дацкая мова, рэлігія, матэматыка, фізкультура, англійская мова, гісторыя, геаграфія, біялогія, фізіка, хімія, другая і трэцяя замежныя мовы, класічная цывілізацыя, музыка, мастацтва. У якасці элекцыйных дысцыплін вывучаюцца бяспека руху, палавое выхаванне, [illegible], інфарматыка і інш. Пры вывучэнні амаль усіх прадметаў у якасці дапаможнага сродку выкарыстоўваюцца камп'ютэры, большая частка якіх падключана да сістэмы Інтэрнет; камп'ютэрамі абсталяваны таксама ўсе бібліятэкі. Усе дзеці, незалежна ад полу, узросту і тыпу навучальнай установы, вучацца мыць, гатаваць, працаваць з інструментамі, г.зн. набываюць асноўныя навыкі вядзення гаспадаркі. Для гэтага ў школах ёсць усё неабходнае начынне.

Пэўная свабода дапускаецца і ў арганізацыі ўрока. Званок звініць толькі ў яго пачатку, паказваючы час, у які ўрок павінен пачацца, а закончыць яго настаўнік мае права ў любы час. Наяўнасць хатняга задання таксама залежыць ад жадання педагога, але большасць настаўнікаў усё ж такі яго задае пры ўмове, што падрыхтоўка хатняй работы па ўсіх прадметах не будзе займаць у дзіцяці больш за дзве гадзіны.

Марына ТРУБАЧ.
(Працяг будзе.)

Педагагічная майстэрня

Міласэрнасць як методыка: "крынічку ратаваць, зямную духоўную..."

На ўроку гучалі радкі М.Ю.Лермантава:

Выхожу один я на дорогу;
Сквозь туман кремнистый путь блестит;
Ночь тиха. Пустыня внемлет Богу,
И звезда с звездою говорит.

— Да каго звяртаецца лірычны герой верша? — пытаецца настаўнік у вучняў.

— Вядома да каго: да людзей! — раздаліся галасы. Але педагог чамусьці маўчаў. Пачаліся пошукі. Школьнікі прапаноўвалі новыя варыянты адказаў:

— Да людзей? Да якіх? Яны ж спяць! І было б няёмка і нязручна трывожыць іх, спрацаваных ды стомленых, калі яны набіраюцца сіл для новага дня.

— А можа, да Бога?

— І не да яго: ён зараз прамаўляе да "пустыні".

— Дык да каго ж? Не да людзей, не да Бога... А, можа, толькі да аднаго чалавека, які, як і лірычны герой верша, у гэтую ноч не спіць, пакутуе душою, марнее ў адзіноце?

І нарэшце прагучаў голас настаўніка:

— Так. Голас паэзіі чутны для ўсяго чалавецтва толькі таму, што творца звяртаецца да аднаго чалавека, выключна да аднаго. І не ўвогуле да кожнага сустрэчнага, а толькі да душы роднаснай, да супакутніка і суншчаслівцы. Хворага зразумее толькі той, хто сам зведаў боль. Самотнага пачуе толькі самотнік.

І яшчэ адно пытанне паставіў перад вучнямі педагог:

— А дзе ж знаходзіцца той самы чалавек, якому раскрывае сэрца сваё маркотны голас з верша Лермантава?

І ў класе паўстала цішыня. Вучні ж заўсёды ведаюць пра свайго настаўніка больш, чым ён сам пра сябе. І падумалася ім, што чалавек гэты — перад імі. Яны паглядзелі на яго, заўсёды захопленага жыццём летуценіка. І можа, упершыню затрымаліся на думцы, што шлях іх настаўніка — "крамністы", цяжкі...

А педагог сказаў:

— Гэты чалавек — родная мама кожнага з вас.

У сэрцах школьнікаў пачаліся непаўторныя размовы: "Мама? Гэта ў яе "кремнистый путь"? Па чыёй віне? Ці не па маёй? Дык вось што за верш... А гэтыя словы: "что же мне так больно и так трудно?" Няўжо на самай справе такія ж пачуцці часам бяруць у палон маю маму?

Урок працягваўся. Хтосьці з вучняў зразумеў, што верш прамаўляе менавіта да яго, што інакш і быць не можа: спасціжэнне мастацкай літаратуры — гэта спасціжэнне сябе. А праніцаць з дапамогай чароўных радкоў у душу сваю трэба дзеля аднаго: каб спявалі шчасцем вочы матулі, вочы, у якіх, калі яна глядзіць на мяне, сваё дзіця, заўсёды свецяцца "и божество, и вдохновение, и жизнь, и слёзы, и любовь". Гэта — словы А.С.Пушкіна. Ён таксама прадбачыў спатканне са мною...

... У студэнцкай аўдыторыі сярод філолагаў-пачаткоўцаў не раз гучыць пытанне: "А дзеля чаго, калі выказацца каротка і даходліва, трэба выкладаць літаратуру ў школе?" І ўжо іншы чалавек, але з тым жа лермантаўскім смуткам ў вясёлых вачах, адказвае: "Каб вучань сваю маму шанаваў; шанаваў не толькі ў школьныя гады, а ўсё жыццё, да свайго скону. Шанаваць маці — адзінае, што трэба чалавеку". А потым выкладчык чуе новыя і новыя пытанні, і ўсё цяжкія і трывожныя, лермантаўскія — пра сэнс жыцця. І выкладчык адказвае: "Мужчына прыходзіць у свет дзеля таго, каб прыносіць шчасце жанчыне, жыццёвае прызначэнне якой — натхняць мужчыну на гэтую добрую справу. Усё выратавальнае — у мастацкай літаратуры і вядзе шукальнікаў да новых паэтычных радкоў.

На гэты раз — да верша Я.Коласа "Я жыву":

Я зачараваны маўчу, стаю
У чарах цішын
і і чарамі сагрэты,
І ў тон адзін з зямлёю я пяю
І кожны міг сябе я пазнаю
Часцінкай злітаю
вялікага сусвету.

Будзь вольным прапаведнікам не этычных шаблонаў, а дабрыні — сваёй, асабістай.

Чалавек — "часцінка злітая вялікага сусвету". Вось што павінен зразумець кожны з нас. Да гэтага трэба весці і вучня. Свет матэрыі пабудаваны на магутнай сіле — усясветным прыцягненні. Сусвет душаў людскіх абапіраецца на гэты самы закон — толькі ў сэнсе метафарычным. Чалавечае "прыцягненне" — адзіная ўмова духоўнага, а гэта значыць, і фізічнага выжывання чалавецтва.

Такім чынам, адна з галоўных задач выкладання мастацкай літаратуры ў школе — выхаванне ў вучня пачуцця яго сувязі з законамі навакольнай прыроды. Ідэалагічныя сістэмы прыходзяць і сыходзяць, прырода ж — адвечная, менавіта таму, што пабудавана на натуральных падставах унутранай гармоніі. Сусвет — настаўнік мастацтва. Ён з'ядноўвае чалавека з выратавальнай, гаючай сілай прыроды.

Сама літаратура дае канкрэтны адказ на пытанне пра сэнс жыцця. У вершы "Век" Восіпа Мандэльштама чытаем:

Век мой, зверь мой,
кто сумеет
Заглянуть в твои зрачки
И своею кровью склеит
Двух столетий позвонки.

Дык вось сэнс — у тым, каб "веку ў зрэнкі паглядзець". Ды не з пустой цікаўнасці, але каб сваёю крывёю, думкамі, бяссоннем выратаваць век ад зморы, галечы, страху. Век — не абстракцыя. Век — гэта я. У мае вочы трэба ўглядзецца. Ці не пра тое распавядаецца ў мастацкай літаратуры? Мама мая — век. І чарнобыльскія трывогі маёй Беларусі — век. І дрэва каля дома, сабака, які жабруе на аўтобусным прыстанку, — таксама век. І ўсяму гэтаму трэба "у зрэнкі ўглядзецца".

У вершы, які называецца "І студзеня 1924" В.Мандэльштам выказваўся: Кто время целовал в измученное темя...

Час... Ён чакае мяне. Выходзіць "адзін на дарогу", асцярожна, з надзеяй углядаючыся ў туман быцця: ці не спаткаюся яму я, перапоўненая сардэчнымі хвалямі чалавечая істота?.. Бо калі я не пацалую час "в измученное темя", ён ніколі не адчуе сябе "часцінкай злітаю вялікага сусвету", а значыць, не здолее выратаваць мяне ад жорсткіх вятроў гісторыі.

Ад аднаго з маладых бізнесменаў давялося пачуць: "А мне ваш Мандэльштам [illegible] перашкаджае". Гэты ветлівы і сімпатычны "круты" нават не здагадаўся: якую геніяльную фразу вымавіў. Так! Перашкаджае! І заўсёды перашкаджаць будзе! На тым стаім!

Выкладчык прапанаваў студэнтам-філолагам адшукваць метадычныя парады не толькі ў адпаведных навуковых распрацоўках, але перш за ўсё ў самім мастацкім творы. Бо выспявае новая (а можа, старая, як свет) методыка выкладання літаратуры. Назавем яе методыкай выхавання міласэрнай асобы праз духоўнае яднанне з тайніцамі пісьменніцкага слова.

Горш за ўсё, калі і такая методыка пераўтварыцца ў кан'юнктуру, калі замест глыбіннага асэнсавання твора мы займем час ўрока абстрактнымі разважаннямі на маральныя тэмы. Не! Не колькасцю фразэсаў вымяраецца высакавольтны накал спасціжэння твора. Сёння прысутнасць настаўніка на ўроку набывае апостальскае прызначэнне. Нам трэба адвучвацца ад напаўпратакольнага стылю школьнай размовы пра прыгожае, калі няма куды ўтаіцца ад "тыповых прадстаўнікоў", ад "негатыўных ды пазітыўных тэндэнцый". Трэба нам вучыцца прамаўляць афарыстычна, разумець, што выкладанне літаратуры ў школе — гэта роўны сярод роўных від мастацтва.

І нічога штучнага выдумляць тут не трэба. Гавары пра мастацкі вобраз на ўзроўні, годным гэтага вобраза. Будзь вольным прапаведнікам не этычных шаблонаў, а дабрыні — сваёй, асабістай.

Грамадства павінна паступова прыходзіць да высновы, што школьны выкладчык літаратуры — **асоба непаўторная, духоўны праваднік і дзяцей, і дарослых.** Няма сумнення, што ў пошуках гуманістычнага выратавання сучаснае чалавецтва зноў звернецца да вопыту антычнай культуры. І прыпомніць, як былі неабходны тады людзям філосафы, што жылі сярод іх жа. Цікавасць беларускага народа да асобы Францыска Скарыны — сведцтва гэтага шляхетнага руху. Скарына, як вядома, дастойны пераемнік антычнага гуманізму. А асветніца Ефрасіння Полацкая!

Нам трэба вярнуцца да саміх сябе, да сябе лепшых, святых. У гэтым дапаможа нам Настаўнік літаратуры. Настаўнік-асветнік.

... А вобраз "часцінкі" ў Якуба Коласа вядзе нас да слова "шчасце". Бо ў гэтым слове — найгалоўнейшае. Атрымаў ты, чалавек, сваю частку, часцінку, долю ад лёсу. Здолееш (чуеш: зноў — "доля"!) пранесці гэтую часцінку праз жыццё годна — пражывеш шчаслівым чалавекам. Гэта значыць — са звыклай табе часткаю. Да гэтых высноў прывядзе нас мастацкая літаратура, прывядзе методыка міласэрнасці...

Юрый ПАТАЛКОЎ,
дацэнт кафедры тэорыі і гісторыі рускай літаратуры Брэскага ўніверсітэта імя А.С.Пушкіна

Лексіс

У абарону ворана

***Гаворка пойдзе не пра самую птушку, а пра слова, якім называецца гэтая птушка. Яно пакрыўджана нашымі акадэмічнымі даведнікамі: прыводзіцца толькі ў "Беларуска-рускім слоўніку", ды і то з адсылкай да другога, часцей ужывальнага* — крумкач.**

Калі браць пад увагу толькі фіксацыю ў слоўніках, няхай сабе і акадэмічных, і не ўлічваць іншыя важкія фактары, то можна зрабіць паспешлівую выснову, што *воран* — "з чужой моўнай практыкі". Менавіта так і робіцца ў газеце "Наша слова" (1998. № 40), дзе слоўнікавыя вышукванні пачынаюцца сказам: "Расейскае *воран* В.Ластоўскі перакладае наступным чынам: крук, крумкач". Дарэчы, нельга кананізаваць слоўнік В.Ластоўскага, бо, як адзначана ў энцыклапедыі "Беларуская мова" (1994. С. 286), ён "мае выразна індывідуальна-творчы характар і не прэтэндуе на нарматыўнасць". Складальнік слоўніка кіраваўся прынцыпам: "трэба высьцярагацца ўжываць сходныя з суседзкімі словы, хоцьбы яны і былі ў мове, а браць такія, якіх няма ў чужынцаў, але існуюць у здаровай народнай стыхіі".

Вось некаторыя аргументы, якія гавораць на карысць таго, што слова *воран* мае права на жыццё ў нашай мове.

1. Гэта слова, апісанае і ў "Гістарычным слоўніку беларускай мовы", не "расейскае". Яно, як засведчана ў шматлікіх этымалагічных слоўніках (М.Фасмера, М.Шанскага і інш.), агульнаславянскае. Ужываецца слова ва ўсіх сучасных славянскіх мовах, у некаторых узнікла і паралельная назва; у польскай, напрыклад, *kruk i woran*, ва ўкраінскай — *ворон* і *крук*. Ёсць сугучны адпаведнік у літоўскай мове: *varnas* — "воран". Этымалагічна назоўнік *воран* ставяць у сувязь з прыметнікам *вараны* ("чорнай масці"). Назву гэтая вялікая чорная птушка атрымала па колеры апярэння. У гэтае ж этымалагічнае гняздо ўваходзіць і слова *варона* з усімі ўтварэннямі ад яго.

2. "Энцыклапедыя прыроды Беларусі" (Т. 3. 1984. С. 79) выкарыстоўвае *крумкач* і *груган*, а *воран* і *крук* характарызуе як "народныя назвы" гэтай жа птушкі. У "Лексічным атласе беларускіх народных гаворак" (Т. 1. 1993) на карце № 132 адлюстравана пашыранасць гэтых слоў на тэрыторыі Беларусі: *крумкач* — у 72 абследаваных пунктах, *груган* — у 12, *крук* — у 38, *воран* — у 26. Слова *воран* бытуе ў гаворках многіх раёнаў Віцебскай, Магілёўскай, Гомельскай абласцей, Барысаўскага раёна Мінскай вобласці, а таксама ў паўднёвых раёнах Брэстчыны.

3. Усе чатыры словы тоесныя ў сэнсавых і экспрэсіўна-ацэначных узаемасувязях, але аднясенне кожнага з іх да фактаў літаратурнай мовы найперш залежыць ад таго, як часта ўжываецца гэтае слова ў пісьмовых крыніцах, пераважна ў маўленні аўтарытэтных аўтараў-літаратараў. Тут можна было б прывесці больш за 20 прыкладаў выкарыстання слова *воран* у мастацкіх творах. Абмяжуемся толькі некаторымі: 1) Ворану вышай арла не лятаць (К.Крапіва); 2) Прылятае воран, крача... (М.Танк); 3) Над табою воран крача... (М.Лужанін); 4) — Апусціліся веі, як ворана пяро на снег. — І над хлопцамі вораны... (У.Караткевіч); 5) У падалі воран найперш выклёўвае вочы (У.Паўлаў). А вось два ўрыўкі з нядаўніх вершаў Г.Бураўкіна: 1) Крача воран. Чуеш, воран крача? Да чаго б яно, браток Рыгор?; 2) Слімак... Богам створан — ніякі воран не павінен яго крануць.

Досыць часта *воран* ужываецца са сталым эпітэтам, утвараючы з этымалагічнага гледзішча таўталагічнае спалучэнне. Напрыклад: 1) Песня тая чорным воранам да весніц прылятае (М.Танк); 2) Чорна ворана крыло хмарна неба заняло (А.Вялюгін); 3) Прыдворныя — чорныя, чорныя вораны — у рот мне глядзяць аддана (Я.Сіпакоў); 4) Чорны воран, белы лебедзь — хто адолее з дваіх? (С.Гаўрусёў); 5) Не для чорных воранаў песня салаўя! (Л.Геніюш).

4. Слова *воран* выкарыстоўваецца як кампанент іншых моўных адзінак (прыказак, фразеалагізмаў). В.Дунін-Марцінкевіч у п'есе "Сялянка" ўжывае прыказку *Воран ворану вока не выклюе*. Ёсць яна таксама ў творах А.Якімовіча, С.Александровіча і іншых аўтараў. У названай паэтычнай мініяцюры бачым своеасаблівую таўтаграму (усе кампаненты пачынаюцца з літары "в"). У гэтым яе перавага над лексічнымі варыянтамі (паслоўна перакладзенай) прыказкі: *Крумкач крумкачу (груган гругану) вока не выдзеўбе*. У форме *Воран ворану вока не клюець (не клюе)* прыказка занатавана ў "Зборніку беларускіх прыказак" (1874) І.І.Насовіча, у "Прыказках і прымаўках Мінскай губерні" (1898) А.Н.Шымашоўскага. Парэміялагічныя зборнікі падаюць і прыказку *Чорнаму ворану мыла не паможа*.

Прыхавалася *слова* воран і ў шырокаўжывальным фразеалагізме *чорны воран* (хутчэй за ўсё, запазычаным з рускай мовы): Аўтух спярша думаў, што трапіў у страхавіты "чорны воран", пра якога начуўся ў турме і нават раней — на вёсцы (В.Быкаў).

5. *Воран* — даволі частае слова ў розных жанрах вуснай народнай творчасці — казках, песнях, баладах, загадках. Шэсць загадак (з адгадкаю "жук") тыпу "Чорны, ды не воран, шэсць ног без капыт, як ідзе, то зямлю рые" змяшчае том "Загадкі" (1972. С. 184-185). Яны запісаны ў свой час у розных раёнах Беларусі П.Шэйнам, Д.Дыбоўскім, М.Федароўскім, Я.Рапановічам.

У томе "Балады" (1978. С. 10) чытаем: "Ляціць воран з чужых старан, маці сына пытае: — Ах ты, воран, ах ты, воран, ты па свету лятаеш, часта ў палку бываеш, а ці часта майго сына ў войску відаеш?.."

У беларускай народнай песні "Вол бушуе — вясну чуе" ёсць такія радкі: "Воран крача — сыра хоча, дзеўка плача — замуж хоча. Не крач, воран, — нажарэшся, не плач, дзеўка, — нажывешся".

6. Пераасэнсаваўшыся, *воран* і вытворныя ад яго словы жывуць у розных уласных назвах. Ёсць астранамічны тэрмін *Воран*, гарадскі пасёлак *Воранава*, *Воранаўскі* раён. У кнізе з нумарамі кватэрных тэлефонаў Гродна ёсць шэсць абанентаў з прозвішчам *Воран*.

Як бачым, гэтае слова — не "з чужой моўнай практыкі", а нашае, спаконвечнае. І яго законнае месца ў нарматыўных слоўніках беларускай літаратурнай мовы не павінна выклікаць аніякага сумнення.

Іван ЛЕПЕШАЎ,
прафесар Гродзенскага дзяржаўнага універсітэта імя Янкі Купалы.

Горад над Сожам стаў першым на Беларусі ўладальнікам унікальнай архітэктурнай пабудовы — сонечнага гадзінніка. Паказвае гадзіннік абсалютна дакладны час. Ідэя яго стварэння належыць кіраўніку адміністрацыі Савецкага раёна Гомеля Таццяне Філімончык.

НА ЗДЫМКУ: студэнтка Вольга Лысаіванава спатканні цяпер прызначае ля сонечнага гадзінніка: і месца бойкае, і калі кавалер спазніўся — адразу да адказнасці!

Фота Сяргея ХАЛАДЗІЛІНА, БЕЛТА.

Выставы

Ад акадэмізму — да сюррэалізму

У гэтыя летнія дні ў Мінску праходзіць выстава карцін сучасных беларускіх мастакоў, арганізаваная мастацкім цэнтрам "Жыльбел". Тут сабраны работы самых яркіх айчынных беларускіх жывапісцаў. Мастакі з'яўляюцца ўдзельнікамі шматлікіх нацыянальных і міжнародных выстаў. Многія з іх добра вядомыя не толькі на Беларусі, але і ў краінах блізкага і далёкага замежжа, дзе іх карціны захоўваюцца ў прыватных калекцыях, галерэях і музеях.

Кожны гледач можа знайсці на выставе тое, што яму падабаецца, бо тут прадстаўлены самыя розныя стылі і накірункі. Напрыклад, працы Уладзіміра Тоўсціка, які з'яўляецца акадэмікам жывапісу і віцэ-прэзідэнтам Беларускай акадэміі выяўленчых мастацтваў, заслужаным дзеячам мастацтва Рэспублікі Беларусь, уладальнікам Дзяржаўнай прэміі краіны за серыю жывапісных твораў "Свята і цені", II прэміі місіі ААН у Беларусі "Хабіат", маюць акрэслена індывідуальны характар: тут і адмысловае складанае творчае мысленне, асаблівае разуменне гісторыі Беларусі, як мінулага і сённяшняга, дабра і зла наогул. Яго творчасць — з'ява яркая і неардынарная ў сучаснай культуры. Увесь яго творчы шлях — гэта няспынны пошук задач, народжаных унутраным імпульсам, а не знешнімі абставінамі. Яшчэ пару гадоў назад майстар распрацаваў уласную жывапісную сістэму, у якой галоўная роля адводзіцца метафары. У апошніх працах Тоўсціка на першы план выходзіць пластычны вобраз, а вобраз для яго — гэта сэнс, асаблівая мелодыя, задзейнічаная ў многіх фігурах з рытмамі дэталяў у карціне. Вялікую ролю пачынае іграць прастора, якая з'яўляецца не проста фонам, а галоўным у стварэнні дынамікі і руху палатна. Мастак уводзіць нас не толькі ў лабірынты вобразаў, але і ў лабірынты фарбаў, дзе гармонія суседнічае з дысгармоніяй, стварае адчуванне недагаворанасці і тым самым пакідае месца для роздуму. Апошнімі працамі мастак уважліва ўглядаецца ў сённяшні дзень, у тое, што побач, і нібыта кажа: гэта таксама заслугоўвае ўвагі мастака.

Няма сумнення, Уладзімір Тоўсцік — жывапісец ад Бога. Прэзідэнт фірмы "Жыльбел" Валерый Жылцоў з упэўненасцю кажа: "Прадстаўляць творчасць выдатнага беларускага мастака Уладзіміра Тоўсціка ганарова і прыемна".

Вельмі цікавы жывапіс Уладзіміра Шапялевіча, які можна параўнаць з паэзіяй. Кожнае палатно — як эмацыянальна-ўзвышаная вершаваная форма, змест якой прапануецца дадумаць гледачу, уключыўшы сваё ўяўленне і фантазію. Буйства колеру, загадкавасць вобразаў, таемная недагаворанасць — вось складнікі яго мастацкай мовы. І невыпадкова ідэалам і вытокам натхнення служыць для яго мастацтва Ван Гога, бо менавіта ў палітры вялікага каларыста ён знаходзіць вытокі свайго творчага стылю. Мастаку не ўласціва дакладная вымалёўка, ён абазначае канкрэтныя прадметы толькі намёкам, усё падпарадкоўваючы каляровай арганізацыі палатна. Яму ўласцівы спакойны філасофскі роздум пра самакаштоўнасць быцця.

Працы Уладзіміра Ганчарука пазнавальныя і разам з тым някідкія ў сваім поліфанічным гучанні. Глыбіня яго вобраза, безумоўна, не вымагае паказной тэатральнасці, перанасычаных бутафорскімі дэталямі. Падкрэслена эмацыянальна-змястоўная роля колеру — найменшы бок яго таленту. Аднак жывапіс Ул.Ганчарука — гэта не толькі гульня ўяўлення, сутыкненне ілюзій і святочнасці фарбаў, але і разважанні пра вечнае, запрашэнне да дыялогу з гледачом. Яго творчасць можна ахарактарызаваць як складанае ў простым. Як гаворыць сам Ганчарук, "увесь свет складаны і просты. А чалавек і яго мастацтва — незавершаныя. Гэта і ёсць галоўнае ў чалавеку — ягоная незавершанасць".

На выставе можна таксама ўбачыць працы прадстаўнікоў цікавых творцаў: Уладзіміра Акулава, які захаваў у сваім мастацтве як творчы эксперымент, "класічнага" беларускага сюррэаліста Георгія Скрыпнічэнкі, у мастацтве якога "звышрэальнасць спалучаецца адначасова ў выглядзе чыстай формы і амаль ілюстратыўнага адбітка нашай рэчаіснасці", М.Селешчука, К.Андрухевіча, А.Назарэнкі, Ул.Чорнабарысава і іншых.

"Жыльбел" заўсёды праводзіць выставы на высокім узроўні, інакш бы і не дасягнулася галоўная задача — паказаць шырокі зрэз сучаснага беларускага мастацтва. Выстава будзе праходзіць да канца жніўня, і яе арганізатары сардэчна запрашаюць усіх наведаць яе.

Таццяна АНІСІМАВА,
студэнтка БДПУ імя М.Танка.

Экалагічнае выхаванне

Там, дзе жыве коцік Банця

Паважаныя чытачы, вы, відаць, ужо ведаеце катка Банцю. Так-так, таго самага гарэзу і неслуха, з якім сустракаліся вашы дзеці ў сярэдзіне 90-х гадоў на хвалях "Радыёкаруселі" рэспубліканскага радыё. Відаць, і песеньку да гэтай перадачы яшчэ памятаеце. Яе напісаў лаўрэат Дзяржаўнай прэміі, кампазітар Уладзімір Кандрусевіч разам з паэтам Леанідам Пранчаком. Там былі такія словы, якія многім запомніліся: "Што такое этыкет? Я адкрыю вам сакрэт незвычайных дзіўных слоў..." Сем гадоў гарэза-Банця разам з маленькімі беларусамі спасцігаў таямнічы этыкет — разам з імі юныя слухачы вучыліся правільна паводзіць сябе "у сталоўцы за абедам", у кіно, у транспарце...

І вось новая сустрэча з катком Банцем. На гэты раз — у кнізе для дашкольнікаў і малодшых школьнікаў "Экологические сказки. Котик Бантя в стране Экология", што выпусціла ў свет "ООО Белпринт" у Рэспубліканскім унітарным прадпрыемстве "Издательство "Белорусский Дом печати". Яе аўтар — журналіст Святлана Хорсун, якая, дарэчы, больш за 25 гадоў працуе у беларускім друку (17 з іх — у "Настаўніцкай газеце"), добра ведае праблемы выхавання сучасных дзяцей. І экалагічныя праблемы — таксама. Яны хвалююць сёння ўсіх людзей планеты. Магчыма, таму ў гэтых, на першы погляд такіх захапляльных і бестурботных, дзіцячых казках з'явілася шмат недзіцячых праблем і непрыхаванай трывогі за лёс Зямлі. Аўтар змагла пра гэтыя глабальныя сусветныя праблемы расказаць дзецям проста і даходліва. Запамінальна. Кожная з васьмі казак мае свой цікавы сюжэт, прымушае маленькага чалавека задумацца і вучыць юнага грамадзяніна быць гаспадаром ва ўласным доме (Экалогія — навука пра дом). Радуюць вока дасціпныя і мілыя ілюстрацыі юнай мастачкі Яны Аляксеевай — студэнткі Беларускай Акадэміі мастацтваў.

Кніга выдадзена дабрачынным грамадскім аб'яднаннем "Чарнобыльскі бусел" у рамках праграмы "Зберажы росы белыя" пры падтрымцы ISAR/USAID. Выданне — таксама дабрачыннае. Яно перададзена ў падарунак дзецям Беларусі. Несумненна — падарунак цудоўны. Прынамсі, падобных кніг у рэспубліцы практычна не існуе. Гэта — своеасаблівы экалагічны падручнік для самых маленькіх. Толькі без павучальнасці і сумнай дыдактыкі. З катком Банцем — усе на роўных. А так навука спасцігаецца зусім іначай...

Засмучае адно — кніга выдадзена невялікім накладам — усяго 2,5 тысячы... Несумненна, што сустрэча с катком Банцем — заўсёды запамінальная і цікавая для кожнага дзіцяці. І, вядома ж, карысная. А значыць — чаканая. І вельмі важна, каб мы, дарослыя, паклапаціліся пра тое, каб кожнае беларускае дзіця пабывала ў незвычайнай краіне Экалогія — там, дзе ходзіць дзіўны каток Банця, які вучыць юнага сучасніка жыць цывілізавана, у гармоніі з сабой і светам.

Ала КЛЮЙКО.

Валерый КУХАРЧУК

Усе мы былі вучнямі

У гэтых напаўжартаўлівых, напаўсумных, але, несумненна, павучальных гісторыях — толькі невялікая доля аўтарскага домыслу. Пачутыя ці перажытыя, яны не-не дый і ўсплываюць у памяці...

А ты пасадзіў кляксу

Маю першую настаўніцу звалі Надзея Васільеўна. Яна толькі першы год прыйшла ў школу пасля заканчэння педвучылішча і пачала працаваць з першакласнікамі. Палюбілася нам маладая настаўніца. Таму й на ўрокі беглі ахвотна.

А самым ганебным было на тыя гады (пачатак сямідзесятых) для вучняў, калі пакідалі двоечніка ці гультаяватага хлопца пасля заняткаў. Называлася гэта ў кожнай школе па-рознаму. У нашай школе — у "казу". Трапляць у яе было і прыкра, і крыўдна.

Не цуралася такога педагагічнага прыёму і Надзея Васільеўна. Да слова кажучы, цяпер дык я разумею сапраўдную прычыну яе празмернай схільнасці да гэтай формы выхавання. Жыла яна ў аддаленай вёсцы, куды аўтобус ішоў надвячоркам. Чакаць даводзілася амаль паўдня. Ну, планы назаўтра напісаць можна. А далей чым заняцца?

...У чарговы дзень, пасля заняткаў, падабралася партыя прэтэндэнтаў у "казу". І тут мяне як падмыла. Гэтакім ганарлівым качанём (а на той час я быў выдатнікам) крочу да стала настаўніцы.

— Надзея Васільеўна, а мне не трэба "пасля ўрокаў"?

— Не-не, Краўчук, ты вольны. Бяжы дахаты, — адмахнулася яна, нібы ад назойлівай мухі. Ды раптам схамянулася. — Але чакай. Ты, здаецца, кляксу пасадзіў. Вось што, сябра, сядай і перапісвай.

Вучыліся пісаць мы пяром "звёздачкай", смачна дзёўбаючы ім у гарлачык чарніліцы. "Шарык" толькі ўваходзіў у моду і быў прывілеяй старшакласнікаў. Таму розныя пляскатыя ўзоры на касых лінейках з падобнымі да іх літарамі здараліся часта. Але мяне тая клякса сапраўды пасадзіла ў лужыну, бо падобнага павароту не чакаў.

Дамоў вяртаўся з тварам, як у дыска вячэрняга асенняга сонейка, якое, здаецца, чырванела разам са мною, абапіраючыся на далягляд.

Урок быў дадзены, што называецца, на ўсё жыццё.

"Вясёлых свёнт"

Была калісьці ў школьнікаў мода прамакашкамі абгортваць прыгожыя паштоўкі — такая мяккая паперчынка, якой высушвалі напісаны чарнілам у сшытку тэкст.

Мы нават спаборнічалі, у каго закладка цікавейшая. Дзяўчынкі найбольш калекцыяніравалі розныя кветачкі. Хлопчыкі ж аддавалі перавагу навагоднім "тройкам" ці паштоўкам з адлюстраваннем мужных салдат.

Дык вось, аднойчы да нас дадому прыйшла чарговая паштоўка з Польшчы ад дзедавай радні. Такая блiскучая, яркая. На ёй былі намаляваны каляровае яечка і жоўценькае пушыстае куранятка. Я, несумненна, не прамінуў скарыстаць картку. Пасля цярпліва стаў чакаць рэакцыі, якая, дарэчы, у хуткім часе і праявілася.

Пасярэдзіне першага ж урока, у самым разгары сачынення на вольную тэму, Мар'я Іванаўна (назавём яе так) раптам выклікала мяне да дошкі. На стале перад ёю ў раскрытым сшытку ляжала мая новая паштоўка, акуратненька абгорнутая свежай прамакашкай.

— Чытай, што тут напісана, — строга загадала настаўніца.

Польскія літары былі падобнымі да нямецкіх, а нямецкую мову мы вывучалі. Таму праз хвіліну, вагаючыся, я ледзь вымавіў:

— "Вясёлых свёнт".

— Забірай, і каб гэтага больш ніхто не бачыў, — прагучаў яе загад.

Не ведаючы ў чым крамола, я панура скіраваўся да парты. І толькі пазней зразумеў, што на паштоўцы было звычайнае пажаданне вясёлых святаў. А яшчэ пазней, у іншым узросце, таксама зразумеў, якой бы рэакцыі можна было дачакацца, калі б там пісалася, да прыкладу, "Са святою Пасхай!" ці "Хрыстос уваскрэс!"..

З тае пары прайшло шмат гадоў, многае змянілася ў жыцці. Цяпер мая былая настаўніца на пенсіі. І калі б ні давялося трапіць у царкву — заўсёды сустракаю яе там, са свечкай у руках.

"Жаба на мапедзе"

Дырэктарка (жонка дырэктара) вяла ў нас рускую мову, і яна па-свойму кіравала вучэбным працэсам. Асабліва даставалася яе падвопытным выхаванцам (казалі, што і некаторым настаўнікам).

Так, галоўным "каньком" у дырэктаркі была дрэсіроўка вучняў — адпрацоўваць іх почырк. Мала хто абыходзіўся без задання на лета спісаць сем-дзесяць сшыткаў любога кніжнага тэксту. У кожнага ж педагога, як кажуць, свае метады. Дый жыццё падлетка складаецца не з адных толькі чытанак-пісанак.

Недзе напрыканцы сёмага класа купіў мне дзядуля мапед. Двухскарасны. "Рыгу". Радасці не было межаў. Хацелася, каб хутчэй пра гэта даведалася ўся вёска. Таму й "ажыўляў" яе наваколле ў лагодную майскую нядзелю рокат майго "каня".

Назаўтра першым урокам была "руская мова". І пачала яго дырэктара даволі арыгінальным чынам:

— А, ведаеце, учора бачу: Пташук, як тая жаба, на мапедзе нясецца. Лепш бы почырк трэніраваў! Атрымаеш у мяне на лета...

Тым летам я ўпершыню не выканаў "хатняе" заданне. Пасля была новая школа, новыя настаўнікі. Я паспяхова скончыў дзесяцігодку, паступіў ва універсітэт.

А майго першага дырэктара неўзабаве звольнілі. Не ведаю за што. Цяпер яго часта на вясковай вуліцы можна ўбачыць вярхом на старэнькім мапедзе "Рыга-12". На рулі, як правіла, авоська матляецца. Мабыць, у краму па хлеб едзе...

"Ды Глафіра ды Антонаўна"

Дарэчы, пра замежную мову. Гэта цяпер у нас спецыялістаў падобнага профілю хапае. Можа, "перастройка" падзейнічала, усе на захад рынулі, амерыкаў шукаць святых. Калі ж без сарказму і сур'ёзна — значна павысіўся ўзровень падрыхтоўкі такіх кадраў. Цэняцца яны і ў педкалектывах, і ў бізнес-клубах, і ў рэпетытар-аматарскіх згуртаваннях.

У наш жа час нямецкую мову (асабліва ў сельскіх школах), як правіла, выкладалі настаўнікі спеваў ці працоўнага выхавання.

Глафіра Антонаўна жанчына ў гадах, але, добрая, ведала панямецку значна больш, чым яе выхаванцы. І асабліва артыклі: "ды, дэр, дас".

І быў у нашым класе цікавы хлопец, цяперашні знатны механізатар-граматаносца, які вызначаўся незвычайнай дасціпнасцю.

Урок пачынаўся звычайна так:

— Ды Глафіра ды Антонаўна, дазвольце выйсці ды ў...туалет, — цягнуў руку з апошняй парты Шкробла.

Тут увесь клас заходзіўся зычным смехам, а настаўніца працягвала высвятляць прычыну такіх неадкладных пазываў свайго выхаванца. Урэшце мінала хвілін 20-25. І Шкробла зноў з'яўляўся на класным парозе і пачціва прасіў:

— Ды Глафіра ды Антонаўна, ды дазвольце сесці на месца!..

Перад выпускным яна папярэдзіла:

— Хопіць здзекавацца, цяпер спуску нікому не будзе — хай камісія вас ацэніць.

...На экзамен Шкробла прыйшоў з букетам палявых кветак. Як належыць, Глафіра Антонаўна прапанавала тэму, але былы двоечнік пачаў адказваць без падрыхтоўкі:

— Няхай гэтыя блюмэ Вам напамінаюць русішэ фэльд.

Васількі з ячменнымі асцёкамі і лісткамі макрыцы на карэньчыках і сапраўды нагадвалі рускае поле. Як папрыгажэла наша настаўніца! Відаць, і яна, дзіця саракавых-грамавых, больш любіла рускае поле.

"Завалаў" не было.

З гісторыі адукацыі

Школе — 210 гадоў

Адной са старэйшых устаноў нашай вобласці па праве можна лічыць Азяранскую школу Рагачоўскага раёна, якой у бягучым годзе спаўняецца 210 гадоў. Яна была адчынена ў далёкім 1791 годзе.

ПЕРШЫМ яе летапісцам стаў мясцовы настаўнік Д.Бажкоў. У 1926 годзе на старонках рэспубліканскага часопіса "Асвета" быў змешчаны яго нарыс "Азяранская школа за 135 год яе існавання". У першай яго частцы даюцца кароткія звесткі пра сяло Азяраны. Аўтар з замілаваннем апісвае краявіды прыгожай вёскі, якая стаіць на невялічкім узгорку паміж рэчкай Друццю і лесам. Бажкоў адносіць яе да старадаўняга паселішча на падставе сведчанняў шматлікіх крыніц. У чатырох кіламетрах ад сяла знаходзіцца вялікая група курганоў, пры раскопках якіх знакаміты археолаг і этнограф Е.Р.Раманаў знайшоў прадметы першабытнай культуры. Па літаратурных звестках, Азяраны ў XVI стагоддзі належалі Кіева-Пячэрскаму манастыру, а з далучэннем Беларусі да Расіі былі канфіскаваны пад казну.

Рэчка Друць і грунтавы шлях па правым яе беразе злучалі сяло з Рагачова і Дняпром. Аўтар лічыць, што ў старыя часы Азяраны былі значным гандлёвым і культурным цэнтрам на Друці. У пачатку XX ст. сяло налічвала да 300 двароў і больш за 1500 жыхароў — беларусаў. Галоўныя заняткі насельніцтва — земляробства і лесарапрацоўкі. У дарэвалюцыйны час тут было распаўсюджана барцявое пчалярства.

Затым Д.Бажкоў пераходзіць да апісання гісторыі стварэння Азяранскай школы.

Як вядома, векавая барацьба за Беларусь паміж Польшчай і Расіяй у канцы XVIII ст. прынесла палітычную смерць Польшчы, але барацьба гэтая цягнулася аж да 1864 года, калі канчаткова перамагла Расія. Польская шляхта і каталіцкае духавенства не хацелі здаваць сваіх пазіцый і імкнулася захапіць у свае рукі справу народнай асветы на Беларусі. Вышэйшыя адміністрацыйныя пасады ў краіне займалі палякі, пры касцёлах і панскіх маёнтках адкрываліся польскія школы. Паны з'яўляліся фундатарамі школ, а настаўнікамі назначаліся выключна прадстаўнікі шляхецкага паходжання.

У такіх гістарычных умовах пры каталіцкім манастыры ордэна Канонікаў рэгулярных і была адчынена ў 1791 г. Азяранская школа. Да 1843 года яна існавала за кошт манастыра, а затым была перададзена Міністэрству дзяржаўнай маёмасці. З 1866 года яна стала падпарадкоўвацца Міністэрству народнай асветы Расійскай імперыі, а пасля перамогі Кастрычніцкай рэвалюцыі — Народнаму камісарыяту асветы.

Бажкоў засяроджвае сваю ўвагу на так званых "рэформах" школы: адмене ранейшай польскай сістэмы навучання і ўвядзенні агульнага парадку навучання па ўзоры расійскіх прыходскіх школ, хаця выкладанне ўсіх прадметаў вялося толькі на польскай мове, а руская мова была асобным прадметам. З 1834 па 1866 год школа была ланкастэрскай, потым — прыходскай, а з 1917 — земскай. У 1919 годзе яна рэфармавана ў адзіную працоўную школу I ступені. Змянілася арганізацыя і праграма школы. Восенню 1891 года яна ўрачыста адсвяткавала стагоддзе свайго існавання ў прысутнасці губернатара, прадстаўнікоў губернскай і мясцовай улады і архірэя. На так званы "прыём" было адпушчана 100 рублёў.

Асаблівы інтарэс выклікае раздзел нарыса, дзе асвятляецца арганізацыйна-гаспадарчы і санітарны стан школы. Д.Бажкоў піша, што спачатку школа размяшчалася ля манастыра ў невялічкім будынку; у 1836-1837 гадах манастыр пабудаваў пад школу спецыяльнае драўлянае памяшканне, у якім яна размяшчалася да 1923 года. Праз год жыхары вёскі на свае сродкі паставілі новы будынак, а стары прадалі.

Да 1843 года школа знаходзілася на ўтрыманні манастыра, які выплачваў заработную плату настаўнікам, забяспечваў вучняў падручнікамі, пісьмовымі і канцылярскімі прыладамі, а таксама кнігамі. Здавальняючым быў і санітарны стан школы. Звярталася асаблівая ўвага на здароўе вучняў і нават выстаўляліся асобныя адзнакі за стан здароўя. Школьнікам рабіліся прышчэпкі ад воспы. У часы эпідэмій высылаліся грошы на правядзенне дэзінфекцыі ў школьным памяшканні. Да 1843 года загадчыкам школы быў ксёндз, а затым настаўнік пад наглядам папа. У 1919-1921 гадах кіравала школай спецыяльная рада.

Дае Д.Бажкоў і змястоўную характарыстыку педагагічным кадрам. Ён адзначае, што за 135 гадоў існавання школы ў ёй працавала 22 настаўнікі, 6 ксяндзоў і 6 папоў. Па сваім сацыяльным 8 настаўнікаў (па стане на 1870 г.) былі са шляхты, 2 — з духавенства, 5 — з сялян, 2 - з саматужнікаў і толькі 5 — са служачых. Па адукацыі настаўнікі (па стане на 1876 г.) размяркоўваліся наступным чынам: 9 скончылі семінарыю пры Віленскім універсітэце альбо павятовыя дваранскія школы, 5 — настаўніцкія семінарыі. 4 — гімназіі і 4 былі з ніжэйшай адукацыяй. Да 1845 года ў школе працаваў адзін настаўнік і ксёндз, з 1845 — настаўнік, ксёндз і поп. У 1865 годзе быў зачынены касцёл, і ў школе засталіся на працы толькі настаўнік і поп. З 1915 года ў школе працуюць ужо 2 настаўнікі, а ў 1921 — штат педагогаў павялічваецца да 4 чалавек. Заработная плата ў настаўніка да 1877 года была 12 руб. 50 кап., а ў 1909 — павялічылася да 30 рублёў у месяц. Апроч заработнай платы некаторыя настаўнікі школы, па словах Бажкова, за "рупнасць", "пільнасць" і "выслугу" атрымлівалі "чыны", "медалі", грашовыя (да 80 рублёў) і пісьмовыя "падзякі".

Вучнямі ў школе (да 1843 г.) былі пераважна дзеці дробнай шляхты, мяшчан і духавенства з Рагачова, Быхава, Магілёва, Оршы, Чэрыкава, Бабруйска, Пінска, Ашмян і інш. У 1843 годзе было дазволена прымаць у школу і хлопчыкаў прыгонных сялян. Дзяўчынкам дазволілі наведваць школу толькі ў 1878 годзе. Колькасць вучняў у школе з 1843 па 1874 год у сярэднім складала да 25 чалавек, з 1874 — павялічылася да 50, а ў 1915 годзе склала 125 чалавек.

Трэба адзначыць, што вялікую ўвагу Азяранскай школе пасля рэвалюцыі ўдзяляў наркам асветы БССР І.Ігнатоўскі. Па яго прапанове выкладанне стала весціся на беларускай мове, школьная бібліятэка была ўкамплектавана беларускімі падручнікамі і творамі беларускіх пісьменнікаў.

Клара БІРУКОВІЧ.

І жартам, і ўсур'ёз

Просты сакрэт моцнай сям'і

(Гумарэска)

Шчаслівая жонка, у якой муж геолаг. Яны памятаюць адзін аднаго вельмі цьмяна. Таму і сем'і моцныя.

А ў мяне муж аселы, доктар, але не горш за іншых жывём. Самае галоўнае — як мага менш узаемных кантактаў. Вось мой Іван замест таго, каб са мной лаяцца, увечары бяжыць у бальніцу, на дзяжурства. І ён свабодны, і я шчаслівая, і сям'я здаровая, моцная.

І ў водпуск, на адпачынак, як усе сямейныя — у розныя бакі. Я еду на возера Нарач, муж накіроўваецца ў "Бярэсце". І ён вольны, і я шчаслівая, і, галоўнае, сям'я здаровая, моцная.

Так што лепей за якіх геолагаў жывём. Вунь у сяброўкі Валі муж марак, плавае. Прыязджае раз у паўгода і пытаецца:

— Валя, у нас дзеці ёсць?

А яна кожны раз адказвае:

— Бог з табою, ад каго?

Маладыя дзівяцца: і чаму гэта пенсіянеры разводзяцца? А чаго здзіўляцца? Яны ж на пенсіі сумеснае жыццё толькі пачынаюць. А ад сумеснага жыцця да скасавання шлюбу — адзін крок.

Так што ніякай пенсіі! Працаваць — вечна! Каб ні хвіліны разам. І яны свабодныя, і мы, жанчыны, шчаслівыя. І, галоўнае, сям'я здаровая, моцная.

Ірына БЕКІШ.

Цікаўным

Тэкст на 356 мовах,

ці Д'Артаньян без жонкі

Правобразамі Атоса, Партоса і Араміса з трылогіі А.Дзюма "Тры мушкецёры", "Праз дзесяць год" і "Праз дваццаць год" паслужылі сапраўдныя людзі.

Атос — гэта Арман дэ Селек д'Атос д'Отэвіль, мушкецёр. Ён паходзіў з купецкай сям'і, якая атрымала дваранства. У часы Людовіка XIII браў удзел ва ўсіх войнах, якія вялі кароль і кардынал Рышылье. Памёр у Парыжы ў 1643 годзе.

Партос — Ісаак дэ Партэ — нарадзіўся ў 1617 годзе, яго бацька быў каралеўскім натарыусам. Служыў дэ Партэ ў роце мушкецёраў праз год пасля смерці Атоса, і, такім чынам, яны не маглі быць знаёмымі.

Араміс — па паходжанні гасконец, сын афіцэра, і яго сапраўднае прозвішча — д'Араміс. Ён таксама служыў у роце мушкецёраў і памёр у 1650 годзе.

Што датычыць д'Артаньяна, то ён на самай справе зваўся Шарль дэ Бас д'Артаньян. Нарадзіўся ў пачатку XVII стагоддзя ў Гасконіі. Дабіўшыся пашаны і ўзнагарод, д'Артаньян ажаніўся, але за шэсць гадоў толькі два разы наведаў жонку, якая ў знак пратэсту пайшла ў манастыр. У красавіку 1673 года ў баі з галандцамі ён загінуў.

* * *

Ерэванскі Матэнадаран — адно са старажытных і багацейшых кнігасховішчаў свету. Тут ёсць кніга памерам менш за запалкавы карабок, якая налічвае 104 пергаментныя лісткі і разам з пераплётам важыць 19 грамаў. Гэта тэорыя календара, напісаная каліграфічным почыркам пісца Агсента ў 1434 годзе ў Крыме. Вучоныя чытаюць яе з дапамогай мікраскопа.

У фондах Запарожскага краязнаўчага музея захоўваецца "Паэзія" Адама Міцкевіча. Даўжыня яе — 29 міліметраў, шырыня — 19, таўшчыня — 10 міліметраў. На вокладцы — партрэт аўтара з надпісам: "У памяць юбілею 1798 — 1898". Выдадзена кніга ў Варшаве на польскай мове, мае 896 старонак.

Падрыхтаваў Канстанцін КАРНЯЛЮК.

Галоўны рэдактар Аляксандр Гайдук

ЗАСНАВАЛЬНІК — МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІК І БЕЛАРУСЬ

Рэгістрацыйны нумар 197.

НАШ АДРАС:
220034, МІНСК, ВУЛІЦА ЗАХАРАВА, 42.
Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі — 36-91-42; намеснікаў галоўнага рэдактара — 36-40-63; бухгалтэрыі — 36-53-22; рэкламы — 36-40-63; аддзелаў: школ — 36-43-62; праблем выхавання, навукі — 36-43-71, 36-90-63; інфармацыі —36-41-55; ВНУ і тэхнікумаў — 36-44-25; прафтэхадукацыі, пісьмаў і сацыяльных праблем — 36-44-25; культуры — 36-41-55.

Аўтары допісаў у рэдакцыю паведамляюць сваё прозвішча, поўнасцю імя і імя па бацьку, пашпартныя звесткі (нумар пашпарта, дату выдачы, кім выдадзены пашпарт), асноўнае месца работы, зваротны адрас, нясуць адказнасць за дакладнасць фактаў і іншай інфармацыі.

Пісьмы, рукапісы, фотаздымкі і малюнкі не рэцэнзуюцца і не вяртаюцца.

Аб'явы могуць друкавацца не толькі на дзяржаўнай, але і на замежных мовах.

Меркаванне аўтараў публікацый не абавязкова адлюстроўвае пункт гледжання рэдакцыі.

Адказны дзяжурны Ала КЛЮЙКО.

Рэспубліканскае унітарнае прадпрыемства друкарня выдавецтва "Беларускі Дом друку", 220041, Мінск, праспект Ф.Скарыны, 79.
Аб'ём — два друкаваныя аркушы. Спосаб друку — афсетны. Фармат А2. Індэкс 63867.
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 Замова №4465
П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
Падпісана да друку 6.8.2001 г. у 18.10
Наклад 30.000 паасобнікаў.